

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 16.

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Seadus wabariigi terwishoiu-korralduse kohta. — 3. Seadus riigi-, kogukonna- ja eraapteekide awamise kohta. — 4. Ajutine seaduste väljakuulutamise kord II lugemisel. — 5. Seadus posliini-seaduse kümnenda peatüki muutmise kohta — II lugemisel. — 6. Määrus riigiametnikkude ja -teenijate palkade kohta. — I lug. — 7. Rk. Kom. rühma arupärimine Tallinna politsei poolt wägiwalla tarwitamise kohta rkl. J. Allikso kallal. — 8. Seadus Eesti-Wene wahelise ajutise postilepingu kinnitamise kohta II lugemisel. — 9. Rkl. J. Allikso protest juhataja tegewuse wastu. — 10. Seadus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palga asjus I. lugemisel. — 11. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus II lugemisel. — 12. Järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek

18. märtsil 1921. aastal kell 5 p. lõunat Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem, pärast esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal abisekretääri W. Pezold.

Walitsuse lauas: sõjaminister J. Soots ja siseminister K. Einbund.

Koosolek algab kell 5,20 min.

1. Päewakorra Juhataja A. Kerem: Täname päewakord on Riigikogu liigetele eilasel koosolekul välja jagatud ja ma arwan, et ka päewakorra-punktid juba teatawad on. Peale selle on mul weel teada anda, et juhatus wiimase päewakorra-punkti,*) kui enam mittetarwiliku, päewakorrast ära on wõtnud.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Ma teen ettepaneku, et ajutine seaduste väljakuulutamise kord tänasesse päewakorda saaks üles wõetud ja paigutatud sinna kolmanda punktina.

Rkl. A. Schulbach (töer.): Ma teen ettepaneku 9. päewakorra-punkti panna 7. punktiks.

Rkl. J. Wain (sd.): Ma ühinen 9. punktiga, nii nagu see päewakorda on wõetud ja panen ette punkt 8. panna 6. päewakorra-punktiks.

Rkl. K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku täiendada päewakorda seadusega: „Seadus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate

palkade asjus“. See eelnõu on lähedalt seotud selle eelnõuga, mis 8. päewakorra-punkt on, ja sellepärast teen ma ettepaneku seda seaduseelnõu 8. päewakorra-punkti järele panna. See eelnõu on ka komisjonis läbi waadatud.

Juhataja A. Kerem: Teisi ettepanekuid päewakorra kohta ei tehta, siis ma panen esimeses jõeses hääletamisele need ettepanekud, mis on päewakorra täiendamise kohta tehtud, ja pärast üksikute punktide järjekorra. Kes on selle poolt, et tänast päewakorda täiendataks seaduseelnõuga „ajutine seaduste väljakuulutamise kord“, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see punkt tänasesse päewakorda wastu wõetud. Teine täiendus oleks: „Seadus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus“. Kes on selle poolt, et see seadus tänasesse päewakorda wõetaks? Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see seadus päewakorda wastu wõetud.

Nüüd oleks tarwis järjekord ära määrata. On ettepanek tehtud „ajutine seaduste väljakuulutamise kord“ asetada 3. päewakorra-punktiks. Teisi ettepanekuid selle kohta ei tehta, siis ma panen selle hääletamisele. Kes on selle poolt? Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see seadus päewakorda 3. punktina wastu wõetud. Siis on weel ettepanek tehtud, päewakorra 8. punkti*) 6-daks**) päewakorra-punktiks asetada. 9. päewakorra-punkt***) pandi ette 7-daks tõsta. Nii siis oleks ettepanekud: 9. päewa-

*) Määrus riigiametnikkude ja teenijate palkade kohta.

**) Riigikogu kodukord.

***) Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus.

*) Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta — 3. lugemisel.

korra-punkt 7-daks ja 8. punkt 6-daks tõsta. Kas rkl. K. Wirma teeb oma poolt ka ettepaneku? (Rkl. K. Wirma: Ma teen ettepaneku seda päewakorra-punkti wõtta 6-daks). Nii et ma panen rahwasaadiku Waini ettepaneku hääletamisele, päewakorra-punkt 8 wõtta 6-daks. Kes on selle ettepaneku poolt, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Seega on siis 8. päewakorra-punkt paigutatud 6-daks. Siis on ettepanek 9. päewakorra-punkti paigutada 7-daks. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on 9. päewakorra-punkt 7-daks wastu wõetud. Teisi ettepanekuid ei ole tehtud; sellega on päewakord kindlaks määratud.

2. Seadus wab. terwishoiu-korrald. kohta. Esimene päewakorra-punkt on: Seadus wabariigi terwishoiu-korralduse kohta — Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Rkl. J. Seljamaa: Terwishoiu komisjoni ja üleüldisesse komisjoni). Tehakse weel ettepanekuid? (Hüüded: Omawalitsuse komisjoni ja üleüldisesse komisjoni). Teisi ettepanekuid ei tehta. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta. (Hüüded: Koos hääletada!).

Rkl. J. Seljamaa (töer.). Ma teen ettepaneku, et esimeses järjekorras seda seaduseelnõu anda omawalitsuse komisjoni, siis terwishoiu komisjoni ja üleüldisesse komisjoni.

Juhataja A. Kerem: Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta, siis panen nad koos hääletamisele. Kes on poolt? Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see seadus omawalitsuse, terwishoiu ja üleüldisesse komisjoni antud.

3. Seadus riigi-, kogukonna- ja eraapteekide awamise kohta. Järgmine päewakorra-punkt on: Seadus riigi-, kogukonna- ja eraapteekide awamise kohta — Wabariigi Walitsuse ettepanek. Kas soovib keegi sõna wõtta? (Hüüded: Omawalitsuse ja terwishoiu komisjoni). Teisi ettepanekuid ei tehta, siis panen hääletamisele. Kes poolt? Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud ja eelnõu läheb omawalitsuse ning terwishoiu komisjoni.

4. Ajutine seaduste wäljakuulutamise kord. Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Pealkiri: Ajutine seaduste wäl-

jakuulutamise kord.

(Sõnasoowijaid ei ole. Seaduse pealkiri wõetakse hääletamisel wastu).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Kunni Riigikogu kodukorra wastuwõtmiseni maksab seaduste wäljakuulutamises järgmine kord:

§ 1. Pärast seaduse lõpulikku wastuwõtmist wõivad Riigikogu liikmed teha ettepaneku, et seadus jääks põhiseaduse § 30 põhjal wälja kuulutamata.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Panen ette, § 1 redigeerida järgmiselt: „Riigikogu liikmed, kes tahawad nõuda, et Riigikogu poolt wastuwõetud seadus jääks wälja kuulutamata 2 kuu kestes (põhiseadus § 30), peawad sellest oma tahtmisest Riigikogu Juhatusese kirjalikult teatama kolme päewa jooksul seaduse wastuwõtmisest arwates“. Selle ettepaneku toetamiseks tähendan seda, et siin on alles hoitud see põhimõte, mis on arwatud üles wõtta kodukorra komisjoni poolt jäänud wasse kodukorda. Oleks otstarbekohasem, kui Riigikogu liigete õigus rahwahääletamist nõuda, ei saaks mitte kitsendatud. On võimalik, et üks kolmandik seaduslikust Riigikogu koosseisust ei ole alati mitte koosolekul. On ju olemas wabandawaid põhjusi, millel wõivad Riigikogu liikmed koosolekutelt puududa ja niisugusel korral, kui nõutakse $\frac{2}{3}$ seaduslikust koosseisust, oleks ka üsna loomulik, kui seda seaduslikku $\frac{1}{3}$ wõiks 3 päewa jooksul saada. Iséenesest ei ole sarnane hääletkogumine mitte keelatud. Selle wastu wõib waielda, wõib seda ka toetada. Oleks praktilisem ja otstarbekohasem mitte kitsendada rahwahääletamise nõudmise õigust $\frac{1}{3}$ Riigikogu liigete poolt.

Mis sellesse puutub, nagu wõiks see ettepanek pikendada wastuwõetud seaduste wäljakuulutamist ja seda enne pühi wõimatuks teha, siis ei pruugi seda karta. Siin on tähendatud senni osalise amnestia ja rendilepingute pikendamise seaduste peale, et need on rutulised ja tuleksid wälja kuulutada enne pühi. Selle redaktsiooni järele wõib neid ka enne pühi wälja kuulutada. 3-päewane tähtaeg lõpeb ülehomme ja esmaspäewal wõib neid seadusi wälja kuulutada. Nii ei ole see redaktsioon praktilisest seisukohast sugugi halwem kui esimene; siin on aga hoitud

see põhimõte, mis kodukorra komisjon arwab maksuma panna kodukorras, ja mis tingimata on sihitud rahwahääletamise võimaluste täiendamiseks.

Rkl. O. Strandman (töer.): Oleks praegu ilmaaegne waielda selle üle, kuidas meil kodukorras seaduste wäljakuulutamise kord kujuneb. Siin wõiwad waated rkl. herra Palwadre'ga täiesti lahku minna. Kuid ma ei taha selle juures peatada, waid ütlen ainult, et selle korra juures, mida praegu herra Palwadre soowitab, jääb juhatusel täiesti wõimatuks mõnda seadust wälja kuulutada, millel 3-päewane tähtaeg, mida herra Palwadre ette pani, juba möödas on. Ja niisugusi seadusi on meil olemas; neid meie wälja kuulutada ei saa, enne kui kodukord on wastu wõetud, ja selle kodukorra wastuwõtmine wõib väga pikale wenida. Ma arwan, et praegu siin mitte põhimõtetega tegemist ei ole, sest ka selle seaduskawa järele, mida herra Seljamaa ette pani, wõiwad rahwasaadikud 3 päewa jooksul hääli koguda ja nõuda, et seadus jääks wälja kuulutamata. Sellepärast arwan mina, et praegusel silmapilgul see ettepanek waewalt wastuwõetaw on.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Mina isiklikult ei saa rahwasaadiku Palwadre ettepanekuga praegusel juhtumisel mitte ühineda. Motiivid tõi juba 1. lugemisel ette.

Juhataja A. Kerem: Komisjoni aruandja ei ole rhs. Palwadre ettepanekuga mitte ühinenud. Ma panen esimeseks hääletamisele rhs. Palwadre täienduse. (Hääletatakse). Suur enamus on wastu. Kas soowitakse häälte äralugemist? Ei soowita. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 1. komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse). Wastu on üksikud hääled. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 2. Kui sarnast ettepanekut ei tehta wõi kui tehtud ettepanekut wähemalt 34 Riigikogu liiget samal koosolekul hääletamise teel ei toeta, kuulutab juhatus seaduse wälja põhiseaduse § 53 korras.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Panen ette § 2 redigeerida järgmiselt: „Kui § 1 tähendatud 3-päewase tähtaja jooksul wähemalt 34 Riigikogu liiget ei ole Riigikogu Juhatusel nõudmist awaldanud seaduse wäljakuulutamise seismajätmise kohta, kuulutab Riigikogu Juhatus seaduse wälja põhiseaduse § 53 korras“.

Rkl. O. Strandman (töer.) Austatud rahwasaadikud! Ka selle paranduse wastu peab olema, sellepärast et tema teatas mõttes mitte selge küllalt ei ole. Siin on öeldud, et kui 34 Riigikogu liiget ei ole juhatusel oma nõudmist awaldanud seaduse wäljakuulutamise seismajätmise kohta. Mis see tähendab? Kas wõib neid telegraafi, telefoni teel teha jne. Kõik need võimalused on olemas. Ja kui see nüüd lahtiseks jäetakse, kuidas juhatus neid küsimusi otsustama peab, siis on väga raske seadusi wälja kuulutada. Igatahes niisugune keeruline seisukord takistaks väga nende rutuliste seaduste wäljakuulutamist, nagu näituseks amnestiaseadus.

Rkl. K. Wirma (sd.): Tahan ainult nii palju öelda, et eelmises paranduses, mida tagasi lükati, oli öeldud, et kirjaliik peab teatama. See on umbes niisama moodi öeldud, nagu kodukorra § 58. Nii et seal arusaamatust ei saa olla. Eelmisest osast wõib aru saada, et § 2 lahutamata osa § 1-sest öieti on. Et selle üle järele mõtelda saaks teise ja kolmanda lugemise wahel oli tingimata tarwilik, et selle paranduse järgmine osa ka ette kantud saaks.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Kokkukõlas sellega, et § 1 sel teel wastu sai wõetud, nagu ta rahwasaadikutele laiali laotatud oli, ei saa ma mitte rahwasaadiku Palwadre ettepanekuga ühineda ja jään esialgse redaktsiooni juure.

Juhataja A. Kerem: Panen rkl. Palwadre paranduse esimesena hääletamisele. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 2. komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse). Wastu on üksikud hääled. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Teen ettepaneku selle seaduse juure § 3 juure wõtta. See paragr. kõlab järgmiselt: „See seadus hakkab maksuma tema wastuwõtmisega“.

Juhataja A. Kerem: Sõnasooijaid ei ole. Kes on § 3 wastuwõtmise poolt ettekantud kujul, palun käed üles tõsta. Kes on wastu? Wastu on üksikud. Sellega on see § wastu wõetud. Päewakorra kolmas punkt on sellega läbi.

Järgmine päewakorra-punkt on: Seadus Eesti-Wene ajutise postilepingu kinnitamise kohta — II lugemisel. Sõna on kom-

misjoni aruandjal. Kuna komisjoni aruandjat saalis ei ole, on soowiawaldus tulnud, seda punkti edasi lükata. Järgmine päewakorra-punkt on seega posliini-seaduse kümnenda peatüki muutmise.

5. Seadus posliini-sead. kümn. peatüki muutmise kohta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Jõeäär: Seaduse pealkiri: Täiendaw seadus posliini-seaduse kümnenda peatüki muutmise kohta. — Rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

(Sõnasoowijaid ei ole. Seaduse pealkiri wõetakse hääletamisel wastu).

Komisjoni aruandja A. Jõeäär: Kaalude, pommide ja mõõtude tembeldamise eest wõetaw maks, mis on ette nähtud hinnakirjas posliini-seaduse kümnenda peatüki muutmise seaduse § 1 juure („Riigi Teataja“ 14. weebr. 1920. a. nr. 22/23) kõrgendatakse 4 kordseks, arwates 1. jaanuarist 1921. a.

(Sõnasoowijaid ei ole. Seadus wõetakse hääletamisel wastu).

Juhataja A. Kerem: Sellega on see seadus II lugemisel wastu wõetud.

6. Määrus riigiametn. ja -teenijate palkade kohta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Riigiametnikkude ja -teenijate palkaküsimust läbi waadates oli rahaasjanduse komisjonil aluseks Wabariigi Walitsuse poolt väljatöötatud eelnõu. Tutwunedes wastawate materjaalidega ja nende põhjustega, mis palkade kõrgendamise tarwilikuks on teinud, jõudis rahaasjanduse komisjon otsusele, et riigiteenijate palkade kõrgendamine praegusel ajal mitte üksnes tarwilik ei ole, waid otse hädatarwilik. Sellest seisukohast välja minnes töötas komisjon välja palgamääruse, mis Riigikogule ette pandud on, ja rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku selle seaduse esimesele lugemisele üle minna.

Juhataja A. Kerem: Kuna Asutaw Kogu kodukorra § 35 järgmist räägib: On ettepanek ehk seaduseelnõu otsustatud komisjoni kätte anda, siis arutab Asutaw Kogu seda asja ainult peale komisjoni aruande ärakuulamist (seaduseelnõu esimene lugemine). Sellega loen mina

ülearuseks ettepaneku wormilikku wastuwõtmist ja awan esimese lugemise, kui teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Loen sellega, et Riigikogu minuga ühel arwamisega on. (Rkl. M. Bleiman: Mina soowin sõna peale komisjoni aruandja).

Komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Selle määruse põhjendamiseks tahaks kõige pealt öelda, et komisjonil tuli arwesse wõtta üleüldist seisukorda, mille mõju tundub kõigil aladel ja millest ei pääse mööda ka riigiametnikkude palkade normeerimisel. Palgad on üleüldiselt madalad, riigiametnikkude ja -teenijate palgad aga wõrdlemisi väga madalad. Silmas pidades, et ametnikkudel ilma väljaspoolt teenistust otsimata wõimatu on ära elada, teisest küljest aga arwesse wõttes üleüldist seisukorda, peatas rahaasjanduse komisjon küsimuse juures, et kas on praegusel ajal wõimalik rahuldada ametnikka täielikult, kas on wõimalik maksta ametnikkudele palku sellel määdul, et riigiametnikud ja -teenijad ei pruugiks enam erakorralise aja raskusi tunda. Kui seda küsimust arutati, pidi komisjon tunnistama, et praegusel ajal kannatab sõna tõsisel mõttes mitte ainult üksik kiht, s. o. ametnikud ja teenijad, waid kõik laialdased rahwakihid, nii et praegusel ajal ei saa meie mitte öelda, et on olemas mingisugune klass, keda oleks suudetud täielikult rahuldada. Walitsuse eelnõu läbi waadates selgus aga, et selles on niisugused puudused — deffektid —, mida rahaasjanduse komisjoni arwates mitte wastu wõtta ei wõi. Muuseas selgus, et kui see walitsuse eelnõu muutmata kujul wastu wõetaks, siis hakkaks teenijad allpool 16 astet selles eelnõus vähem palka saama, kui nad praegu saawad, ja nimelt nooremad ning alaealised teenijad ja õpilased.

Sarnane seisukord on loomuwastane: praegu on nende kõige väiksem palk 1.865 marka; selle eelnõu järele oleks aga 1.620 mrk; nii siis enam kui 200 marka vähem, kui senni. Eelnõu on välja töötatud selleks, et riigiametnikkude ja -teenijate palku kõrgendada, aga mitte vähendada, wiimasel juhtumisel tuleb aga vähendada välja. Selles osas tegi komisjon parandusi. Edasi pean tähendama, et 12—16 astme ametnikkude uued palgad oleks küll walitsuse poolt ette pandud eelnõu järele sennistest natuke kõrgemad, kuid nende töötegijate ja tööliste palkadega wõrreldes, kes samades asutustes töötawad, kellele aga walitsus ise ilma seadusandlise kogu kinnitusega palgad ära

määrab, on nad tööliste palkadest ikkagi vähemad. See oleks aga täiesti loomuvastane, kui ühes ja sellesamas asutuses juhatajad, kellel suurem oskus ja wilumus, ühtlasi aga ka suur wastutus kanda, rääkimata weel kutsekohasest haridusest, — ikka edasi vähem palka saaks kui tööliised, keda nemad käskima ja juhutama peawad. Sellest seisukohast wälja minnes leidis rahaasjanduse komisjon wõimaliku ja tarwiliku olewat palku 9. astmest alates kunni 16. lõpetades kõrgendada.

Edasi käsitas rahaasjanduse komisjon üleüldist palgakorraldust selles mõttes, et praeguse määruse maksmapanemisega ei saaks loodud iseäralisi erandid, mis wõiks tekitada riigiametnikkude keskel rahulolematust. Oli tarwis tähele panna, et seltsamal ajal, mil kõneldakse riigiametnikkude ja -teenijate palgakõrgendamisest, tuleb silmas pidada ka õpetajate, koolinõunikkude ja kohtunikkude palgaküsimust. Oli tarwis silmas pidada, et wahele ei jääks mingisugune ametnikkude liik, et mõnele ametnikkude liigile see seadus palgakõrgendust mitte määramata ei jäta. Selles mõttes on komisjon walitsuse kawas mõned muudatused teinud. Muuseas on juure wõetud nende asutuste hulka, kelle kohta käesolew määrus mitte ei käi, ülikool oma õpejõududega. Kolmandast märkusest § 1. juure on wälja jäetud eraisikud, kes teeniwad sõjawäeasutustes, sest et nemad käesolewa määruse järele üleüldisel alusel palka saawad. Lõpuks pean tähendama, et komisjon ei leidnud mitte wõimaliku olewat palgakõrgendamist ülemate astmetes lubada, kuigi nii mõnelki poolt selle peale tähelepanu juhiti, et praegustes oludes Wabariigi Walitsusel õige raske olla kandwaid tööjõude juhtiwate kohtade peale saada, ja seda sellepärast, et paljudes eraasutustes makstakse kõrgemat palka, kui walitsusasutustes. Kuid teiselt poolt on tähele pandud, et eraasutustes juhtiwatel kohtadel seiswad isikud wiimasel ajal seda palka ei saa, mis ennem. On tundemärke olemas, et eraasutustest ühed ja teised tegelased wiimasel ajal on hakanud eemale minema.

Tähele pannes riigiametnikkude ja -teenijate kongressil awaldatud asjalikka mõtteid ja kohusetundlikku walmisolekut, kus küpselt rõhutati, et ülematel astmetel seiswad riigiametnikud ei mõtle ainult oma kõhuküsimuse peale, waid tunnistawad kohuseid, mis kõigil riigi wastu on, tähtsamaks, — pean ma oma kohuseks siin awalikult märkida, et kandwad jõud riigiteenistuses püüawad sel raskel ajal wõima-

likult wähesega leppida. Ei ole siin ka wälja mindud sellest seisukohast, et kõrgemate astmete ametnikkudele peaks sellepärast suuremat palka maksma, et nad nime järele ülemad on. Seisukord on ikka nii, et kui meie wõtame alama astme, siis näeme, et seal on noored ja üksikud inimesed, kel mitte perekonda ei ole; kõrgemal astmel on aga wanemad inimesed ja mitte ainult aastate poolest, waid ka teadmiste, oskuse ja töowiljakuse poolest, kes on teadmisi omandades palju kulutanud ja waewa näinud, kelle teenusi ja wastutust ühel kui teisel alal peab hindama. Kuid rahaasjanduse komisjon, nagu juba ütlesin, ei arwanud siiski wõimaliku olewat kõrgemates astmetes palku tõsta, igaks juhtumiseks muutis aga märkuse § 1. juure, nimelt selle märkuse, mis kõneleb asjadel walitsejate jne. palgast, nõnda, et Wabariigi Walitsusel jääb selle seaduse wastuwõtmisega õigus kõrgematel kohtadel olewate ametnikkude põhipalka suurendada 7.000 margani. Lõpetades tähendan, et rahaasjanduse komisjon tarwilikuks peab kinnitada, et ei wõi uues määrukses palkade vähendamist mitte olla, ei üheski liigis, nagu see walitsuse eelnõus õpilaste jne. kohta ette oli nähtud, ja teiseks ei tohi liikides 12—16 olla sarnast palkade wahekorda, et ülemad neile alluwätest teenijatest vähem palka saawad. Kõige selle järele teen ettepaneku riigiametnikkude palkade määrust sel kujul, nagu ta komisjoni poolt ette pandud, I lugemisel wastu wõtta.

Rkl. M. Bleiman (is.): Ma ei saa jagada neid mõtteid, mida komisjoni aruandja siin ette tõi, ei saa jagada ka seda illusiooni, mis on tekkinud riigiametnikkude ja -teenijate keskel nende lubamiste puhul, mis on palgakõrgendamise suhtes tehtud. Kui waatleme seda ettepanud tabelit, siis näeme terwe rea numbrid, kuid nende numbrite põhjendami- seks ei ole mitte midagi ette toodud. Kui waatame, et 1. järk on 6.000 ja wiimane järk 1.500 mrk. ja küsime, miks on esimene 6.000, ei vähem ega rohkem, ja mispärast wiimane on 1.500 mrk., ei vähem ega rohkem, siis ei wasta selle peale keegi. Ei ole millegagi näidatud, et need numbrid just niisugused peawad olema, ja kui mingisuguseid numbrid põhjendada ei saa, siis ei ole nad elulised, ja kui nad pole elulised, siis ei saa neid ka ellu wiia. Kui asume riigiametnikkude ja -teenijate palkade normeerimisele, siis peab olema mingisugune lähtekoht, mingisugune kindel alus, millest peaks wälja minema. See läh-

tekoht on igapäewane toit. Ja kui meie inimese ametisse paneme ja nõuame, et ta kõik oma jõu kohustetäitmisele peab andma, siis peame oma poolt talle nii palju vastu andma, et ta oma tööjõudu alles võiks hoida. Elatismiinumumi tabel on kolme asutuse poolt välja töötatud, mis praegu siin minu ees on, aluseks on võetud Tallinna keskmised turuhinnad jaanuari- ja weebruarikuus. Neid tabelid võrreldes peab ütleva, et nad üleüldises joones kokku lähewad. Tabelid on Tallinna linna terwishoiuosakonna poolt läbi waadatud. Üks nendest on Tallinna ametiühisuste kesknõukogu poolt välja töötatud, mis ka, nagu ma ütlesin, Tallinna linna terwishoiuosakonna poolt läbi on waadatud ja heaks kiidetud. Teine on kokku seatud üleriiklise maatöölise liidu poolt; siin peetakse rohkem maatöölise olukorda silmas. Kolmas on välja töötatud töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt ja läheb eelmisega üleüldistes joontes ühte, ainult selle wahega, et ministeerium on püüdnud nii palju kärpida, kui wähegi võimalik on. Kalooriate arw, mis inimesele tööjõu alalhoidmiseks ära läheb, on maatöölise liidu, kui ka ametiühisuste poolt 3.700 peale kindlaks määratud. Ministeerium leiab, et seda on palju, ja tema kalooriate arw wõib olla alla 3.000. Sealjuures jätab ta niisugused tarwilikud ained, nagu näituseks tangud ja wõi, välja, põhjendusega, et meie peame kokku hoidma.

Kui tähele panna, et siin jutt on kantselei tööst, mis ikkagi vähem jõukulutamist nõuab, kui kehalik töö ja peale selle tööpäew lühem on, siis wõib ka selle ministeeriumi eelarwega teatawal wiisil leppida. Elatismiinumum, mis ministeerium on välja töötanud kolmeliikmelise perekonna kohta, ei ole põrmugi vähem, kui 7.800 mrk. 60 penni kuus. See on summa, mida täiealine inimene ära tarwitab, et ta võiks tööpoolest täie oma jõuga anduda tööle. Kuidas aga wastab käesolew meile ette pandud tabel sellele arwule? Wõtame kõrgema astme sellest palgatabelist ja wõrdleme elatismiinumumiga, nagu ta on ministeeriumi poolt välja töötatud, ja meie näeme huwitawat pilti. Enne praegust palgakõrgendamist tegi kõrgema astme palk välja 72,6% elatismiinumumist, alamad astmed aga said rahuldatud kõigest 31,8% wõrra. Tähendab, alamad astmed said ainult üks kolmandik sellest, mida nad oma igapäewaseks elutarwiduseks oleks pidanud saama. Uue tabeli järele saaks kõrgem aste rahuldatud elatismiinumumist 136,9%, see tähendab 60% oma

elatismiinimumile juure. Sellega saaks kõrgem aste oma elatismiinimumi kätte ja weel rohkemgi, kuna aga alam aste saaks walitsuse ettepanekul 34,2% elatismiinimumist, komisjoni ettepanekul ehk vastu 4% rohkem, nii et nemad wast 39½% elatismiinimumist kätte saaks. Sellega oleks alamale astmele juure pandud umbes 2%.

Kui meie wõrdleme arwusid, siis näeme, et arwudes on wahe weel suurem. Ülemal astmel on juurepanek terwelt 80%, keskmisel 10—26% ja alamatel astmetel on see juurepanek kõigest 8%. See on walitsuse projekti järele. Komisjoni poolt ette pandud projekti järele tuleks wast paar % juure alamale astmele, aga siiski saaks alamale astmele kümme korda vähem juure pandud, kui ülemale. Kui siin komisjoni aruandja rääkis, et meie kõik ühtewiisi peame erakorralisi raskusi kandma, nii ülemad, kui alamad, siis näeme ikkagi, et need raskused peasjalikult vähema wenna kanda langewad. See palga juurelisandus, mis vähematele astmetele osaks saab, on kõigest 2—3, noh, wõtame 4%, nii et seda õieti häbi on juurelisanduseks nimetada. Sellega ei rahulda see komisjoni ettepanek kaugeltki elatismiinimumi nõudeid ja järjelikult on ta täiesti wastuwõtmatu.

Tööstus-kaubandusministeerium, õigeministri, palkade-normeerimise komisjon, on hulk õige huwitawaid andmeid korjanud teiste riikide kohta. Lääne-Euroopa riikides näeme meie õieti suure wastolu sellega, mis meie juures on. Stockholmis, näituseks, sai detsembrikuul läinud aastal alam kategooria ametnikka 85,3% rahuldatud elatismiinumumist, ülem kategooria aga 319,8%. Nii said ülemad kategooriad küllusega rahuldatud ja alamad ka peaaegu täielikult. Inglismaal on see wahe weel suurem; seal saawad ülemad ametnikud 715,3% ja alamad 83,9%. Nagu teie näete on seal selle peale välja mindud, et inimesele anda seda, mida tema saama peab, s. t. tema kõigeminimaalsemate nõuete rahuldamiseks. Edasi, sellest seisukohast välja minnes ei ole üleliigne meele tule-tada, et meil ikka on räägitud Lääne-Euroopast ja sealjuures selg pööratakse Ida-Euroopa poole. Kui meie Lääne-Euroopast räägime, et ikkagi sealt eeskujuga wõtta, siis minu arwates ei saaks meie eeskujuga wõtta ainult tööliste peksmisest ja mõõda katuseid jahipidamisest kaitseta inimeste järele. Ei saa ka eeskujuga wõtta ainult panga operatsioonide ja bankettide toimepanemisest. Pealegi teawad wiimaste kohta kurjad keeled rääkida, et nad kui-

dagi Euroopa moodi wälja ei tule. Meie peaksime eeskuju wõtma ka teistes asjades, nimelt selles, kuidas meie palgatöölise töäjõudu peaksime tasuma, kuidas nendele, kes on ülesehitawale tööle kutsutud, nende minimaalset tarwidust rahuldada. Kui siin öeldakse, et meie oleme waesed inimesed ja ei jõua rohkem maksta, siis lubage õieti selle juures kahelda. Kui waatame, missugused kihid need on, kes prätendeeriwad riiklise ülesehitamise töö peale, kes ütlewad, et nemad on need, kes riiki üles ehitawad, siis peame ütleva, et need jõukamad kihid on. Ei saa ometi öelda, et herrad, kes istuwad siin ehk seal, on waesema kihi esitajad; ikkagi on nad jõukama kihi esitajad. Järjekult on ka see riik, mida teie esitate, ikka ka jõukam riik, sest missugused kihid teda ehitawad, niisugune peaks nende kätetöö olema. See pole ju mingisugune nõukogude-riik, mida töörahwas, waesem kiht, ehitab ja selle tõttu ka waesem on. (Rkl. O. Amberg: Kui suur on seal elatismiinum?). Nii palju, kui inimene tarwitab. (Naer). Weel peame peatama palgaredeli juures. Sel redelil on 16 pulka ja peale selle weel alamad pulgad, mis redeli peale minna aitawad. See on nähtawasti kooperitud wanast õndsast tsaariajast. Ja need õndsad ajad on nii wäga head. Ei näe, et mingisugune oluline tarwidus oleks, et inimesed, kes ühes kantseleis töötawad, 16. kuni 24. astmesse liigitatud saaksid. Juhtiwad jõud, kes wäljaspool kantseleid töötawad, wõib olla, tuleks eraldi normeerida. Ma ütlen, kui meie wõtame kantselei töö, siis peaksime mikroskoobi tarwitusele wõtma, kui ametnikkude töös sarnast wahet leida. Sellest seisukohast wälja minnes peaks neid astmeid tõesti wähen dama, minu pärast kuni 10-ni.

See oleks oluliselt kõik, mis öelda oleks. Meie rühma poolt on ettepanek, seda seadusprojekti anda komisjoni tagasi ümbertöötamiseks, et kõige pealt saaks järkude arw wähen datud ja kolmandaks saaks wõetud alammääraks ministeeriumi poolt wäljatöötatud elatishormid. Komisjonile tuleks määrata lühikene tähtaeg. Herrad põllumehed, niisamuti ka kristlikud põllumehed, teie räägite, et teie oma palehigi sees leiba sööte, see näitab, et Moosese raamatust wäga lugu peate, mida ka iga pühapäew ristis kätega kuulate. Teie oma seisukohast wälja minnes ei peaks nendelt waimudelt, kelle töäjõudu teie riiklises ehitamistöös tarwitata, ainult highiwalamist nõudma, waid peaks neile palehigiga ühtlasi wõimaldama ka igapäewase

leiba, mida nad oma palehigi sees süüa wõiksid. Alles siis wõib rääkida, kui tööpoolest minimaalne nõudmine on rahuldatud, et kõik raskused ja erakorralised olud siis ka ehk kuidagi selle teise, kõrgema kihi peale laiendatud saaks.

Rki. E. Martinson (sd.): Mina ei kõnele mitte elatismiinumist, niisama ka mitte seisukohtadest wäljamaal. Tahaks wäikse wõrdluse ette tuua selle seaduse enese arwude kohta. Siin on leida 1920. a. määratud põhipalgad ja ka uued kawatsetawad põhipalgad. Huwitaw on wõrrelda 1920 a. põhipalga esimest ja kuusteistkümnendat astet, missugune wahekord oli nende palkade wahel. Seal on 1. astmel 2.100 marka põhipalka, peale selle saadi weel 130% elukalliduslisa, see teeks wälja 2.730 marka. Kui selle 2.100 mrk. juure paneme, siis saame 4.830 marka. See on esimese astme palk. Peale selle aga said riigiteenijad weel warustust, wõi selle asemel waheraha, ja see tegi wälja 900 mrk., nii et üleüldine kogusumma oleks 5.730 mrk. esimesel astmel. 16. astmel oli 1920. a. normide järele põhipalk 700 mrk. Sellest 130% elukalliduslisa teeb wälja 910 mrk. kokku 1.610 marka. Kui sellele warustuse waheraha 900 m. juure paneme, saame 2.510 marka, nii et faktiliselt wahekord 16. ja 1. järgu wahel oli umbes kahekordne. Nüüd, uue kawatsuse järele, on waheraha ära kaotatud, kui ka warustuse andmine; tähendab, meie peame rehken dama ainult selle järele, kui palju palka rahas saadakse. Walitsuse ettepanekus on wahe 1. ja 16. astme wahel neljakordseks kaswanud, nimelt 6.000 marka 1. astmel ja 1.500 marka 16. astmel, nii et just wäiksema palga saajad wõrdlemisi palju wähem juure saanud on, kui suurema palga saajad. Seda wahekorda on rahaasjanduse komisjon natuke õiglasemalt korraldanud, aga wahekord ei ole ikkagi mitte tasakaalus endise faktilise palgasaamisega.

Kui meie palgamaksmisel kätte ei saa elatismiinumist, nagu seda Inglismaa ja mõned teised Euroopa riigid ligikaudu saawad, siis peaksime wähemalt sedasama wahekordagi alal hoidma, mis oli faktiliselt maksew ülema ja alama palga saajate wahel, mitte aga igatahes alama palga saajate kahjuks wahekordi muutma, ja sellepärast ei wõi meie seda seadusprojekti wastu wõtta. Tuleks astmete normid teisiti muuta. Arwan aga, et sots.-demokraadid II lugemisel wastawad ettepanekud teewad ja sellepärast ei ole tarwis seda eelnõu uuesti komisjoni saata, sest see wõiks palju aega wiita ja on ju teada, et

riigiteenijad, ja just alama astme teenijad, nende palga madaluse tõttu väga raskes seisukorras on. Mina oma poolt saaks II lugemisel wastawate parandustega alamate astmete palga kohta esinema. Täheandan, et tehtud ettepanek pole meie rühma, waid minu isiklik ettepanek.

Juhataja A. Kerem: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda eelnõu I lugemisel wastu wõtta. Peale selle on rhs. Bleiman'i poolt ettepanek tehtud... (Wahelhüüded: See ettepanek on igalühel tuttaw). Siis selle ettepaneku ettekandmist ei nõuta? Panen esimesena rhs. Bleiman'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Rhs. Bleiman'i poolt tehtud ettepanek on suure häälteenamusega tagasi lükatud. Edasi panen ma hääletamisele komisjoni aruandja ettepaneku. (Hääletatakse). Üksikute häälte wastuseismisel on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Järgmine päewakorra-punkt on põllutöölise töötaja ja palgaolude korraldamise seadus — II lugemisel.

7. Arupär. Rk. kom. r. poolt wägiw. tarw. kohta rkl. J. Allikso kallal.

Enne selle päewakorrapunkti juure üleminemist on mul Riigikogule au järgmist teatada: Riigikogu Juhatus nime peale on sisse tulnud arupäri-

mine Riigikogu Kommunistlise rühma nimel, mis on alla kirjutatud wiie liikme poolt. Meie ajutise kodukorra § 62 põhjal tuleb Riigikogul otsustada, kas seda arupärimist kohe päewakorda wõtta ehk komisjoni anda, ja sel puhul annan ma kahele sõna poolt ja kahele wastu. (Wahelhüüded: Palume ette lugeda. Kelle kohta see arupärimine käib?) Ma palun sekretääri seda ette kanda.

Sekretäär W. Pezold: Riigikogu Juhatusle. — 18. märtsil s. a. seisis Riigikogu liige Allikso Suure Karja tän. maja nr. 18 ees ja walwas sellest majast wäljatõstetawa ametiühisuste kraami järele. Korruga ilmus tema juure Tallinna linna politseiülema abi Jaak Raudsepp hüüdes: „mis sa wahid siin, mine minema.“ Selle peale wastas Allikso; „Ma tean ise, et siit minema pean.“

Ilma hoiatamata hakkas Jaak Raudsepp Allikso'l rinnust kinni, tõukas teda kraamist eemale ja käskis politseinikkudel teda arreterida. Hulk politseinikka piirasid Allikso sisse, lükkasid teda, kunni

kaks ratsapolitseinikku tormasid Allikso juure ja löid teda kaks korda nuudiga. Hoopide eest põgenes Allikso teisele poole uulitsat kõnniteele, kuhu temale ratsapolitseinik järele sõitis ja teda arreteris, sellest hoolimata, et Allikso waremini Raudseppa'le ennast, kui Riigikogu liiget esiteles.

Kõike seda silmas pidades paneb Riigikogu Kommunistlik Töölisterühm Riigikogule ette, pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et täna, 18. märtsil s. a., Tallinna politsei Suure Karja tänawal maja nr. 18 ees tarwitas wägiwalda Riigikogu liikme Allikso kallal ja et Tallinna politseiülema abi Jaak Raudsepp'a korraldusel Allikso arreteriti?

2) Mis on Wabariigi Walitsus teinud, et Riigikogu liikme Allikso isikupuutumata rikkujad wastutusele wõetaks?

Mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et tulewikus Riigikogu liikmete isikupuutumatus kindlustatud oleks ja nende kallal wägiwalda ei tarwitataks?

Palume seda arupärimist tänase Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta ja rutuliseks tunnistada. — Rk. K. T. r. nimel J. Wanja, J. Santa, J. Allikso, J. Soans, Reinberg. Tallinnas, 18. III. 21.

Rkl. J. Wanja (kom.): Asjakäik selles asjas on arupärimises enam-wähem ette toodud ja ma selle juures pikemalt ei peata. Wõin tähendada, et see on juba teine juhtumine.

Juhataja A. Kerem: Rhs. Wanja! Juhin Teie tähelepanu selle peale, et praegu on küsimus, kas seda arupärimist päewakorda wõtta, wõi mitte.

Rkl. J. Wanja (jätkates): See on juba teine arupärimine wägiwalla kohta, mis meie rühma liigete wastu tarwitatakse. Esimene oli arupärimine Soans'i asjas; selle arupärimise peale wastas siseminister ja leidis, et see arupärimine ei olnud mitte põhjendatud. Seal oli ka tegemist politseiga ja siis leiti, et need patriootilised politseinikud olid seal täiesti õieti talitanud ja Soans'i selle wastu tuleb wastutusele wõtta, et tema paljastas seda wägiwalda, mis tema kallal tarwitati. Ka täna selle asja kohta puutuwa teadaande kohta teatas siseminister, et see wale on ja seal mingisuguseid peksmisi olnud ei ole, et seal politseil midagi teha ei olnud ja asi täiesti korras olnud, ning et kolimine sündinud wabatahtliselt. Mina aga wõin teatada järgmist. Kolimine, mis eila pidi olema wabatahtlikult, oli Tallinna

ühise haigekassa kolimine. Wiimane oli ametiühisuste ruumides, kui eraasutus. Sellele asutusele anti walitsuse poolt teised ruumid, aga ametiühisustele mitte, ja neil ei olnud ruumi, kuhu minna. Kui meie tahtsime kantselai tarbeasju wiia kuhugile mujale, kas wõi erakorterisse, siis seda ei lastud meil teha. (Wahelhüüe publikumi seast: Kolige Wenemaale!)

Juhataja A. Kerem: Palun pealtkuulajaid koosolekut mitte segada.

Rkl. J. Wanja (jätkates): Näituseks on metallitöölise ametiühisuse liikmed seltsi asju wiinud „Walwaja“ ruumidesse. Seal aga tuli politsei, wõttis asjad walwe alla. Kuhu saime meie siis wabatahtlikult kolida? Senniks tuli ka politsei ja piiras töolistemaja sisse ja kraam tõstefi wälja. Nii ei olnud asjadel üleüldse ulualust ja need seisawad „Lasteaia“ puude all. (Juhataja peatab kõnelejat ja palub arupärimise arutamise korra kohta rääkida). Kõige selle juures, mis arupärimises ette toodud, on fakt see, et inimesi laiali pekseti. Inimesed, kes kraami kokkukorjamise juures abiks tahtsid olla...

Juhataja A. Kerem: Ma pean tähendama, et teie kõneae möödas on.

Rkl. J. Wanja (lõpetades): Panen ette seda arupärimist kohe arutamise alla wõtta.

Rkl. E. Jonas (is.): Praegune siseminister on kirjutanud raamatu „Õiguslik riik“, kus nõutakse õigusliku korra maksmapanemist. Nüüd julgeb aga sama raamatu autor siseministrina siia kõnetoolile tõendama tulla, et ei ole õiguslikku korda rikutud, ega kellegi isikupuutumatus hädaohus olnud, sel ajal, kui meie awalikult kuulnud oleme neist asjust. Embkumb, kas ei ole siseministril mitte andmeid käes, ehk kui tal need on, siis salgab ta neid. Ma julgen oletada wiimast. See ei ole mitte esimene kord, kus Riigikogu liikme isiku- ja korteripuutumatus siin kõne all on olnud. Meie rühmaseltsimehe H. Kruusi korterisse tungiti sisse sel ajal, kui tema Asutawa Kogu liige oli, ja nüüd on Kommunistlise rühma liikme Allikso kallal wägiwalda tarwitatud. Kui teie tööpoolest tahate maksuma panna õiguslikku korda, siis walwake kõige pealt selle järele, et teie eneste poolt antud seadusi täidetakse ja eriti parlamendi liikmete isikupuutumatus kindlustatud oleks, nagu see seaduses on ette nähtud. (Wahelhüüe koha pealt: Teie wastu ei ole ju wägiwalda tarwitatud!) Minu wastu ei ole, kuid meie üksikute pahematiwa liigete wastu on sur-

wet tarwitatud, ja teie kohus oleks kõik abinõud tarwitusele wõtta, et sarnased asjad enam ei korduks, ja sellepärast tekitab meie rühm ettepanekut, seda arupärimist rutuliseks tunnistada ja otsekohe arutusele wõtta.

Juhataja A. Kerem: Kaks on selle arupärimise päewakorda wastuwõtmise poolt rääkinud; nüüd on kahel võimalus wasturääkimiseks sõna wõtta. Sõna on siseministril.

Siseminister K. Einbund: Kommunistlisele Riigikogu rühmale sünnitab see wäga suurt rõõmu, kui nemad igas asjas näidata saaksid, et nende kallal wägiwalda on tarwitatud. Ma arwan, et see rõõmustaks tõesti seda rühma, kui tõesti tema üksikuid liikmeid wabariigi politsei hästi peksaks, et nad siis igal sammul näidata wõiksid, et waatke, mis meie kallal on teinud wabariik jne. Mina pean aga rahwasaadikute rahustamiseks ütleva, et seesugune õnn meie Riigikogu Kommunistlise rühma liigetele mitte osaks ei saa, et nemad seda näidata wõiksid, waid just wastupidi wõin ma seda kinnitada, et politsei igal pool korrektselt on talitanud. Kui üksikud isikud ometi leiawad, et politsei nende kallal wägiwalda on tarwitatud ja kui see õige on, siis saawad süüdlased riigiametnikud tõesti sellekohase wastawa karistuse. Arupärimised on kõigehalwem tee asja lahendamiseks ja need on ette toodud ainult selleks, et võimalikult palju siit kateedril kōmu teha, mis meie riiklisele asjale mitte tarbeks ega kasuks ei ole. Minu teada pole kellegi kallal wägiwalda tarwitatud, ega ka kusagil kedagi arreteeritud, ja ometi, kui see sündinud on, siis on kohtuasutus otsekohene tee, kus neid asju arutada wõiks. Meie näeme, et rkl. Allikso siin on ja seega arreteeritud mitte ei ole, ja ka sinised jutid puuduwad. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas ma olen paljas teie ees?) Nii ei leia ma ühtegi põhjust, et arupärimist täna päewakorda wõtta, waid just wastuoksa, arwan, et see arupärimine tuleks hoopis tagasi lükata.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et see arupärimine saaks täna päewakorda wõetud, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Ma palun herra Allikso'd koha pealt mitte märkusi teha! Mina igatahes konstateerin fakti, et arupärimine suure enamusega tagasi on lükatud. (Hüüded: Hääled ära lugeda!) On ettepanek tehtud, hääli ära lugeda. Siis ma panen teist korda küsimuse hääletamisele ja palun sekretääri

hääli ära lugeda. (Hääletatakse uuesti). 31 häälega 24 vastu on arupärimine tagasi lükatud.

Rkl. K. Ast (sd.): Käesolewal juhtumisel oli ainult üks ettepanek tehtud, nimelt seda arupärimist tänase koosoleku päewakorda wõtta. Teisi ettepanekuid ei olnud, ja see ainuke ettepanek kukkus läbi. Mis selle arupärimisega nüüd saab? Kas on ta tagasi lükatud, sest teist ettepanekut, teda komisjoni anda, ei olnud? Meie kodukord sarnast wõimalust ette ei näe, mis siis teha, kui teist ettepanekut ei ole, nimelt komisjoni anda; sellepärast ei oleks ka seda olewat ettepanekut hääletamisele wõinud wõtta, waid oleks pidanud arupärimise arutamisele minema.

Juhataja A. Kerem: Mina ei saa rhs. herra Asti seletustega nõus olla ja loen ennast õigustatuks järgmise päewakorrapunkti juure üle minema.

8. Sead. Eesti- Wäliskomisjoni Wenem. wahe- aruandja A. Birk: lise ajut. postil- Seaduse nimetus: Seadus lep. kinnita- Eesti-Wenemaa wahelise mise kohta. ajutise postilepingu kinnitamise kohta — II

lugemisel. (Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse seaduse nimetus vastu).

Komisjoni aruandja A. Birk: § 1. Ajutine kokkulepe Eesti ja Wenemaa wahel mõlemite maade wahelise postiühenduse üle, mis alguskirjas Wene riigi walitsuswoliniku poolt Moskwas detsembrikuu teisel päewal ükstuhat üheksasada kahekümnendal aastal ja Eesti riigi walitsuswoliniku poolt Tallinnas jaanuarikuu kahekümnewiendal päewal ükstuhat üheksasada kahekümne esimesel aastal alla kirjutatud, tunnustatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

See kokkulepe awaldatakse alamaljärenewalt ühes käesolewa seadusega.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 1 wõetakse hääletamisel vastu).

Komisjoni aruandja A. Birk: § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega. Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Siin pean ma juure tähendama selle paragr. wiimase osa kohta, kus öeldakse, et sellel seadusel on edasilükkamatuse iseloom. See on tekkinud wanadest mälestustest, meie ajutisest põhiseadusest, kus § 13

järele need seaduseelnõud, millel edasilükkamatuse iseloom oli, wõisid teatawas kiires korras wälja kuulutatud saada; sellepärast teen mina isiklise ettepaneku, see lause wälja jätta. Ma näen, et see ettepanek on komisjonist läbi tulnud ja nähtawasti ei ole see lause mitte maha kustutatud, sellepärast ei ole see mitte minu, kui komisjoni aruandja, ettepanek, waid ma soowitan isiklikult § 2. wälja jätta sõnad: „Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.“

Juhataja A. Kerem: Sõnasoowijaid ei ole. On ettepanek tehtud rahwasaadiku herra Birk'i poolt, wiimane rida sellest seaduseelnõust wälja jätta, nimelt „Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom“. Ma panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on see parandus vastu wõetud. Siis panen ma hääletamisele § 2 parandatud kujul. Kes on selle paragr. wastuwõtmise poolt, palun käed üles tõsta. Kes vastu? Vastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu II lugemisel vastu wõetud.

9. Rkl. J. Allikso Siis on minul au protest juhataja Riigikogule teada anda, et rhs. Allikso sõna tegew. vastu. on palunud erakorraliseks teadaandeks wägistamise asjas pahempoolsete rühmade kallal. Mul on igatahes selle teadaande sisu teadmata, kas see on protest juhataja tegewuse vastu ehk midagi muud, sellepärast pean ma herra Allikso'le teatama, et mina selleks erakorraliseks teadaandeks sõna mitte anda ei saa. (Hüüe pahemalt poolt: Lubage sõna, ma teadustan selle sisu).

Rkl. J. Allikso (kom): Lubage sõna korra kohta. Juhataja A. Kerem: Korra kohta on sõna rahwasaadikul herra Allikso'l.

Rkl. J. Allikso (kom.): Alates juba sellest ajast, kui wabariigile alus on pandud ja ka praeguse maksu korra ajal tarwitatakse alatasa wägiwalda...

Juhataja A. Kerem: Palun rääkida korra kohta, selleks olete teie sõna palunud.

Rkl. J. Allikso (jätkates): On täiesti mööda mindud igasugusest korrast, ei ole isegi korda (Naer) ka meie kodukorras...

Juhataja A. Kerem: Herra rahwasaadik Allikso, mina loen teie sõnadest protesti juhataja tegewuse vastu...

Rkl. J. Allikso (jätkates): Meie protesteerime juhataja tegewuse vastu.

Juhataja A. Kerem: Selleks on meie kodukorras ette nähtud kindel kord ja teie võite protesteerida; selleks mina aga sõna anda ei saa.

Rkl. J. Allikso (jätkates): Kui sõna ei saa, siis räägin ma oma sõnaga edasi. Meie ei saa nii mitte olla, et meid vägistama hakatakse politseinikkude poolt...

Juhataja A. Kerem: Ma võtan teilt sõna ära!

(Riigikogu Kommunistline Töölisterühm lahkub saalist).

10. Seadus W. W. Rahaasjand. komisjoni aruandja õiguste kohta riigias. koosseis. ja riigiteen. palk. asjus.

Rahaasjand. komisjoni aruandja Chr. Kaarna: „Seadus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus“ tuli rahaasjanduse komisjoni Wabariigi Walitsuse poolt ja seda läbi waadates tekkis kõige pealt küsimus, missugune vajadus on sundinud walitsust sarnase eelnõuga Riigikogu ette tulema. Seda arutades jõuti otsusele, et kuna meie muutlikust ajajärgust veel mitte üle ei ole jõudnud, selle eelnõuga esinemine just ajanõuetest tingitud ja sellega seletataw on ja et õiguse andmine walitsusele ikkagi tarwilik on. Riigikogul on väga hästi teada, et meil ei ole veel olemas ideaalset palgaseadust, mis oleks korralikult ära määranud palga kõigile, kes riigi käest tasu saawad. Palgad ja astmed on määratud enam-wähem juhuslitselt ja mitte ühe korraga, waid mitmesugustel aegadel — kord riigiteenijatele ja ametnikkudele, teine kord õpetajatele, kolmas kord sõjawäelastele jne. Et nüüd kõiki neid üksikuid palgamäärusi koosseisude astmetel enam-wähem kokkukõlasse wiia, et korraldada palgamaksimist wastawalt üksikutele astmetele ühes ja teises asutuses, peaks walitsuse käed selle töö juures mitte nii väga seotud olema. Walitsusel peaks võimalus olema tarwiduse ja otstarbekohasuse järele ametnikkude koosseisudes muudatusi, koosseisude wähenemisi ja kinnitamisi ühel ehk teisel wiisil ette wõtta, ja ei wõi olla iseäralikka takistawaid kitsendusi sel ajal, kui veel puudub ajakohane palgaseadus, seda enam, et need muudatused ja kinnitused, milleks walitsusele õigus antakse, wõiwad sündida ainult nendes piirides, mis palgamääruses on ette nähtud ja ära määratud.

Selsamal seadusel, mis nüüd üheparagrahwiliseks on jäänud, oli veel teine paragr. juures, mis tahtis Wabariigi Walitsusele anda sedasama õigust palkade normeerimiseks ja koosseisude muutmiseks erimääruste järele. Pean tähendama, et kuna riigiteenijate ja ametnikkude palgamäärus juba l. lugemisel vastu on wõetud, ja teistesse ametkondadesse puutuwad palgad ka lähemal ajal ära otsustatakse, ei jää enam järele asutusi, kelle palkade normeerimiseks erimäärusi waja oleks. Sellest seisukohast wälja minnes arwas rahaasjanduse komisjon mõtteta olewat seadusse punkti paigutada, mis kõneleb erimäärustest, ja jättis selle osa täielikult wälja.

Siin wõiwad ehk arwamised tekkida, et see seadus ei ole kokkukõlas meie põhiseadusega, sest ametnikkude koosseisude määramine ja kinnitamine ei ole mitte walitsuse, waid seadusandlise asutuse õigus. Kuid, kui tõelikult asja peale waadata, siis ei ole ka siin mingisugust põhiseaduse vastu käiwat asjaolu, sest seadusandline kogu ei anna oma õigust mitte ära, seda enam, et see seadus on ajutine, ja walitsuse tegewus on täiesti piiratud. Walitsus ei saa mitte sammugi astuda üle nende normide, mis on kinnitatud. Seaduse maksvus oleks ainult kunni käesolewa aasta lõpuni ja selleks ajaks ehk jõuab seadusandline kogu wälja töötada ajakohase palgaseaduse, kus on ette nähtud mitte pealiskaudsed astmed, waid kus kindlasti on ära määratud, kes riigiasutustes ühe ehk teise palgamäära alla kuuluwad. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust l. lugemisel vastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sõna on wäljaspool järjekorda komisjoni kaasaruan-djal herra Anderkopp'il.

Komisjoni kaasaruan-dja A. Anderkopp: Riigikogu otsuse põhjal oli käesolew seaduseelnõu üleüldises komisjonis arutuse all, ja ei saa salata seda, et käesolew seaduseelnõu meie makswa põhiseadusega niisama palju kokkukõlas on, kui ajutise walitsemise korra § 12-a. Nagu wiimane, nii on ka käesolew seaduseelnõu erakorralisel ajal maksma pandud, seega ajutised nähtused, mis täielikus korras olla ei tohiks. Arwesse wõttes kõiki neid vajadusi, mida rahaasjanduse komisjoni esitaja siin ette on kannud, jõudis üleüldine komisjon seisukohale, et tema enda poolt siiski soowitawa leidis olewat seadust Riigikogul vastu wõtta. Ühes

sellega ei saanud aga üldine komisjon mitte salata, et niisugune kord mitte enam edasi kesta ei võiks. Et sellest üle saada, loeb üldine komisjon esiteks tarwiliseks riigi eelarwe ettepaneku Riigikogule, missugune otsus Riigikogu poolt tehtud on, ning teiseks, et walitsuse poolt esimesel võimalusel Riigikogule ette pandaks — esiteks ministeeriumide asutamiseadus ja teiseks ministeeriumide kodukord. Komisjon arwab, et ilma nendeta võimatu on seisukorda lähemal ajal normaalajale lähemale wiia, kui tahetakse tõesti nendest erakorralistest abinõudest, mida senni Wab. Wab. tarwitada on antud, lahti saada.

Rkl. E. Martinson (sd.): Kui minewal kewadel Asutawas Kogus arutati riigiteenijate palga normeerimist, siis oli muuseas üheks põhjuseks, mispärast palku Asutawa Kogu poolt ei normeeritud, waid see õigus ajutiselt walitsuse kätte anti, see asjaolu, et ei olnud weel wälja töötatud kõikide walitsusasutuste palganormid, ei olnud olemas ka ametkondade koosseisude kohta sellekohaseid erimäärusi. Niisuguste asjaolude sunnil oli paratamata ajutist wõimu walitsusele anda palku normeerida ja ametkondade koosseise kinnitada. Aga sellest ajast on juba aasta möödas. Selle aja sees oleks pidanud walitsus tarwilised määrused koosseisude kohta looma ja täieliku palgaseaduse ette panema. Nüüd, seda seadust wastu wõttes, tähendaks see asja korraldamise jälle terve aasta peale edasilükkamist, ja wististi tullakse tulewal aastal sama asjaga kolmat korda ette. Meil ei ole ju selleks mingisugust garantiid, et see nii ei sünniks. 1. lugemisel wastuwõetud määrukses riigiametnikkude palkade kohta on öeldud, et selle määrukse alla ei käi mitte, esiteks, kohtuametnikud, kes Asutawa Kogu poolt 3. detsembril 1919 a. wastuwõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 104 wäljakuulutatud seaduses nimetatud, ja, teiseks, õpetajad, koolinõunikud ning Tartu ülikooli õpijõud, ja, kolmandaks, sõja- ja merewäes teeniwad sõjawäelased. Nii siis, ainult nende kohta ehk võiks tarwidus tekkida, nende palku walitsuse normeerida anda. Kuid suure osa kohta neist on ette nähtud uued palgaseadused, nimelt õpetajate, koolinõunikude ja Tartu ülikooli õpijõudude kohta. Õpetajate kohta on wälja töötatud eri palgaseadus, mis praegu rahaasjanduse komisjonis läbiwaatamisel ja hariduskomisjoni poolt juba täielikult läbi on waadatud; ta tuleb paralleelselt riigiteenijate palgaseadusega arutusele. Kooli-

nõunikude kohta on samuti olemas hariduskomisjonis juba teisel lugemisel wastuwõetud palgaseadus, ja kõigela lähemal ajal esinetakse Tartu ülikooli õpijõudude palgaseadusega. Ma ei saa aru, miks sedasama ei võiks ka teha sõjaministeerium oma ametnikkude kohta, samuti ka kohtuministeerium, nii et kõigi riigiteenijate palku ühel ajal ja ühtlaselt normeerida võiks. Riigikogul oleks tarwis ühtlast ülewaadet kõigi riigiteenijate palkade kohta. Kui ühes wõi teises ametkonnas tahetakse palku tõsta, siis oleks kergem seisukohti üldisemalt hinnata. Sellepärast arwan, et seda seadust ei tuleks üldiselt mitte wastu wõtta.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Rahaasjanduse komisjoni aruandja katsus seletada, nagu ei ole põhjendatud wäide, et see eelnõu ei ole kokkukõlas põhiseadusega. Üldise komisjoni aruandja seletusi wõib aga mõista nii, et see eelnõu siiski põhiseadusega kokkukõlas ei ole. Kuid ka see seletus, mida andis rahaasjanduse komisjoni aruandja, nimelt, et selle eelnõuga antakse Wab. Wal. ainult ajutine seadusandline wõimalus ja ka piiratud kujul, — see iseenesest räägib seda, et walitsuse kätte, kuigi ajutiselt ja piiratud, antakse sarnane wõim, mida põhiseaduse järele walitsusele anda ei wõi, ja mis põhiseaduse järele peab täielikult olema Riigikogu käes. Nii selgub sellest seletusest enesest, et meie katsume mitte täita põhiseadust, katsume sellest mööda minna. Ma mäletan, see oli wist 1919 a., et Asutawas Kogus Maaliidu rühma liige Üluots kibedaid etteheiteid tegi walitsusele, et juba tol korral ametkondade koosseisud kindlaks määratud ja Asutawale Kogule esitatud ei olnud. (Wahelhüüe: Maaliit oli siis opositsioonis!) Asutaw Kogu tegi walitsusele ülesandeks koosseise kindlaks määrata ja Asutawale Kogule ette panna. See sündis tol korral. Kõik ametkonnad seadsid oma koosseisud kokku, Wabariigi walitsus kinnitas need, ja andis nad edasi Asutawa Kogu Juhatusele. (Hüüe: Ja sinna nad ka jäid seisma!) Seal wõis iga rahwaesitaja neid näha ja waadata.

Sellest on hulk aega mööda läinud. Niisugune ajutine seisukord, kus koosseisud mitte kindlad ei ole, waid üksikud ametkonnad neid tihti ja kergelt muuta wõiwad, tekitab halbu tagajärgi. Praegu on kuulda, et ühes ja teises ametkonnas hakatakse ametkonna koosseisu muutma ametnikkude wähendamise ettekäändel. Lastakse isegi wiis kunni kuus, mõnikord kümme ametnikku korruga lahti, — nende

asele ilmub aga nädala pärast uusi 15. Niisuguseid asju on praegu olemas ja ükski ametnik ei ole mitte oma koha peal kindel. Riigiteenijate seadus, mille väljatöötamisele juba asuti Asutawa Kogu ajal 1919 a. ja mis minu teades ka juba Asutawa Kogu ajal oli välja töötatud, ei ole veel ikkagi maksuma pandud; sellega ei ole niigi kaugele jõutud, et teda rahwaesitusele ette panna. Riigiteenijate kindlustamiseks ei ole meil senni mitte midagi tehtud, nad on täiesti kõikuvas seisukorras, nii et neid koosseisude muutmise nime all igal juhtumisel lahti lasta võib. Ühes ametkonnas makstakse sarnasel korral 2 nädala palk ette, mõnes kohas ka kuu aja palk, mõnes kohas aga palka ette ei makstagi.

Igatahes on niisugune seisukord väga kindluseta ja kõikuw ja selle edasikestmine mitte õigustatud. Kui siin üleüldise komisjoni aruandja nii kindlasti toetab kõnealolewa seaduseelnõu wastuwõtmist, sidudes seda teatawate soowiawaldustega Wabariigi Walitsusele, siis pean juure lisama, et tingimata walitsus peaks ka Riigikogule ette panema riigiteenijate teenistuseseaduse eelnõu. Ainult sel korral võib välja kujuneda kindel seisukord ja riigiteenijad wõiwad oma õiguste peale kindlad olla. Praegu on riigiteenijatel ainult kohustused, õigusi ei sugugi. Kui meie praegu wastu wõtame selle seaduseelnõu ja anname ajutise seadusandlise wõimu põhiseaduse wastu walitsuse kätte, siis kestab niisugune ebamäärane olukord edasi ei tea kui kaua. Kõige iseloomulik kogu asja juures on praegu see, et meie arutame seadust, mis põhiseaduse wastu käib ja ükski walitsuse esitaja ei ole nähtawasti huwitatud sellest küsimusest, — ehk see küll eestkätt nende wõimupiire puudutab, — sest ükski nendest pole selle seaduseelnõu kohta sõna wõtnud; ja ma ei saa aru, miks peab siis Riigikogu selle seaduse wastuwõtmisega nii ruttama, mida, võib olla, Wabariigi Walitsus sugugi nii tungiwalt tarwilikuks ei pea. Igatahes, kui see nii tungiwalt tarwilik oleks, kui ta oleks õigustatud põhiseaduse seisukohast ja nõuetaw praktilisest seisukohast, siis oleks walitsuse esitajad siin tingimata teda kaitsnud. Kokku wõttes pean ütleva, et Sots.-dem. rühm ettetoodud põhjustel selle seaduseelnõu wastu hääletab.

Rkl. A. A n d e r k o p p (töer.): Mina pean tähendama õienduseks rahwasaadiku Palwadre kõne kohta, et mina mitte õel-

nud pole, et see seaduseelnõu wabariigi põhiseaduse wastu on. Ma ainult ütlesin, et see seaduseelnõu on niisama palju põhiseadusega kokkukõlas, kui ajutise walitsemise korra § 12-a. (Pahemalt poolt: Mis see tähendab?) Need on herra Palwadre oma sõnad, nii et tema teile soowitud seletust wõib anda. (Rkl. A. Palwadre: Mis mina nende sõnadega mõtlesin, ütlesin oma kõnes). Kui meie leiame, et meil on wõimalik walitsuse kätte anda ajutist seadusandlist wõimu meie ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal, siis on loomulik, et see käesolew seaduseelnõu mitte rohkem põhiseaduse wastu pole; kui ajutise walitsemise korra § 12-a. Mina arwan, et iseenesest ju loomulik on, et walitsus selle asja kohta sõna wõtaks ja oma seisukohta kaitseks, aga otsekohe ette heita, et ta täna Riigikogu koosolekul seda mitte teinud pole, pole meil õigust, sest et see päewakorda wõeti ja Riigikogu saadikutele laiali laotati alles koosoleku algul — pean tähendama, Sots.-dem. rühma liikme herra Wirma ettepanekul.

Rkl. K. A s t (sd.): Mina ei taha mitte selle küsimuse kohta pikemalt rääkida, waid ma tahan konstateerida, et meie rahwaesitus nähtawasti väga libedale teele on astunud, kui silmas pidada, et isegi meie tähtsama, nimelt üleüldise komisjoni esitaja, julgeb Riigikogu kõnetoolilt kaitsta seaduseelnõu, mis tema enese äratundmise järele põhiseadusega kokkukõlas ei seisa. Herra aruandja ütleb, et see seaduseelnõu niisama palju kokkukõlas on meie põhiseadusega, kui ajutise walitsemise korra § 12-a. Sisuliselt ei ole see ometi nii. § 12-a on sisse wõetud mingisuguse lisatribuudina praegusse põhiseadusse Asutawa Kogu poolt, kes põhiseaduse välja töötas. Selle § 12-a põhjal on Wabariigi Walitsusel nendel aegadel, mil Riigikogu ise mitte koos ei istu, seadusandline õigus; sellest aga ei järgne mitte, et Riigikogul õigus oleks Wabariigi Walitsuse seadusandlikku tegewust laiendada. Kui keegi jurist julgeb seda tõendada, siis ei tee ta seda arwatawasti mitte juriidilistest huwidest aetult, waid peab tema tegewust nimetama piiratuks kitsaste rühma-huwidega, äärmiselt kitsaste rühma-huwidega.

Üleüldse oleks seda tähendada, et meie walitsewad rühmad on sinnamaale jõudnud, kus nad ei taha ega soowi rehkendada meie riikliste seadustega, waid loodawad oma 70—76 käe peale. Siseminister täna seletas, et meil mingisugust mõju pole awaldanud sündmus, mida siit selle rühma

esitajate poolt, kes saalist lahkusid, ette toodi — meeoleolu olla kõige parem, kõige rahulikum, — ja ometi annawad tema agendid uulitsa peal inimestele peksta. (Protestihüüded paremal pool). Jah, teie, mu herrad, wõite seda heaks kiita oma 76 käega; igatahes õigus teil mitte ei ole ja kui teie selle seaduse heaks kiidate, siis rikute teie Eesti põhiseadust.

Juhataja A. Kerem: Sõna on lõpu-kokkuwõtteks komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Wiimane kõneleja, herra Ast tähendas, nagu talitatakse selle seaduse arutamise puhul ja tema wastuwõtmist soowitades äärmiselt kitsais rühma-huwides. Pean tähendama, et kui nii mõnigi kord rühma-huwidest palju juttu wõib olla, käesolewal juhtumisel see etteheide minu arusaamise järele igatahes täiesti üleliigne märgist möödalaskmine on. Mitte rühma-huwide seisukohalt ei ole see seadus rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud, sest minu teada hääletasid rahaasjanduse komisjonis tema poolt ka sots.-dem. esitajad. (Protestihüüded pahemal pool). Wähemalt pidas rahwasaadik Wirma seda seaduseelnõu rutuliseks. See on esiteks. Teiseks on tarwis tähendada, et Wabariigi Walitsusel küllalt raskusi on olnud, ja ma usun, weelgi olema saab, paljude tarwilikkude tööjõudude kohalpidamisega, tähtsate tööharude juures. On teada, et nii mõnedki nendest, keda riigi tööaparaadi juures tingimata tarwis on, ei ole nii mõnelgi juhtumisel rahul olnud nende palgade ja oludega, mis praegu wõi senni makswad olid. Sellepärast andiski seadusandline kogu, — ma ütlen, see ei olnud mitte Riigikogu, waid just Asutaw Kogu, — wõimaluse Wabariigi Walitsusele isiklikka ja eripalku määrata. See ei sündinud igatahes mitte rühma-huwide seisukohalt, waid riigi-huwide seisukohalt, et häid töötajaid seal, kus neid tingimata tarwis, kinni hoida.

Teiseks, austatud Riigikogu liige herra Palwadre ütles, nagu tähendaks selle seaduse wastuwõtmine laialise seadusandlise wõimu andmist walitsuse kätte. Seda siit igatahes välja lugeda ei saa, et mingisugune seadusandline, liiategi laiaulatusline seadusandline wõim walitsuse kätte antaks, waid selle seaduse järele läheb walitsuse kätte õigus toimetada ainult nendes piirides ja määrades, mis Riigikogu enese poolt on kindlaks määratud. Sellepärast ei leia mina mitte, et need wäited sedawõrd mõju wõiks awaldada, et seda sea-

dust wastu ei wõiks wõtta ja jään seisukohale, seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Faktiliseks märkuseks on sõna palunud rhs. Jõeäär.

Rkl. A. Jõeäär (sd.): Mina, kui rahaasjanduse komisjoni liige, pean rahaasjanduse komisjoni aruandja seletuse puhul tähendama, et kui see seaduseelnõu komisjonis oli I lugemisel, siis mina selle seaduse wastu waidlesin ja motiweerin oma wastuwaidlust sellega, et see seadus kokkukõlas ei ole meie põhiseadusega.

Komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Ma pean tähendama, (Wahelhüte pahemalt poolt: Et teil paha mälu on), et kui herra Jõeäär teisel arwamisel oli, siis tegi teine sots.-dem. esitaja rahaasjanduse komisjonis, herra Wirma, otsekohe esimese ettepaneku riigiametnikkude ja teenijate palganormide seaduseelnõu arutamist senniks edasi lükata, kunni see seadus wastu saaks wõetud.

Juhataja A. Kerem: On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna. Ma panen selle hääletamisele. (Hääletatakse.) Mina konstateerin, et suur enamus on selle seaduse wastuwõtmise poolt. Kas soowitakse hääle äralugemist? Ei soowita. Siis on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud. Sõna on isiklikes asjas palunud rhs. Anderkopp.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Herra Ast tähendas väga ägedalt, et mina Riigikogu suurema komisjoni, nimelt üleüldise komisjoni aruandjana olen julgenud seda seaduseelnõu kaitsta, mis põhiseaduse wastu on sihitud. Mul on väga kahju, et herra Ast praegu saalist wäljas on. Kui mina, kui Asutawa Kogu liige, ükskord sellesamas puldis üles astusin, siis ma tegin ettepaneku tagasi lükata § 12-a. ajutises walitsemise korras, mida rahwasaadik Tõnisson seekord ette pani. Sel korral sots.-dem. ei toetanud mitte minu ettepanekut, nii, et seda oleks wõinud läbi wiia; sellepärast ärgu tuldagu nüüd süüdistama inimesi, kes selles asjas mitte oma nimel ei esinenud, waid komisjoni seisukohalt. (Rkl. A. Weiler koha pealt: Siis oli hingeline kokkukõla).

11. Põllutööl. tööaja ja palgaolude korraldam. seadus.

Töökaitse komisjoni aruandja A.

Schulbach:

Seaduse pealkiri: Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus.

(Sõnasoowijaid ei ole. Seaduse nimetus wõetakse hääletamisel wastu).

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 1. Põllutöolisteks loetakse selle seaduse järele kõik palgalised, kes põllumajapidamises, põllutöös, karjakasvatamises, majatalitamises, aiatöös, kui ka põllutöö kõrwaltööhäruades töötawad, wälja arwatud põllumajapidamiste juhatajad suurmaapidamistes.

Tähendus: Põllutöö kõrwalharuks ei loeta tehnilisi ettewõtteid, mis käiwad makswate tööstusseaduste alla.

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman).

(Rkl. A. Bachman (rhw.): Ma panen ette § 1. järgmist parandust sisse wõtta: sõna „põllumajapidamises“ järele panna komma asemele koolon.

Juhataja O. Strandman: Teisi sõnasoowijaid ei ole. Komisjoni aruandja on herra Bachman'i poolt tehtud parandusega ühinenud, sellega panen ma § selle muudatusega hääletamisele, et sõna „põllumajapidamises“ järele mitte komma ei ole, waid koolon. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on § 1 ettepanud kujul wastu wõetud.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Enne kui ma järgmise § ette kannan, palun ühe wäikese wea, mis paljundamise juures tulnud, ära parandada. Nimelt § 2 alguses on mitte „palgamäärad“, waid „palgaalamäärad“.

§ 2 kõlab järgmiselt: Põllutöoliste palgaalamäärad ja töowiljakuse normid määrab kindlaks igal aastal mitte hiljem, kui 15. weebruariks järgneva põllutööaasta peale üleriikline segakomisjon maa-konna segakomisjonide poolt wäljatöötatud andmete põhjal.

Tähendus: Põllutööaasta loetakse 1. maist 30. aprillini.

Rkl. L. Johanson (sd.): Teen ettepaneku § 2. wälja jätta sõnad: „ja töowiljakuse normid“ ja tähendus lugeda nii: „Põllutööaasta loetakse jüripäewast jüripäewani“.

Esimesel lugemisel juba tähendasin selle peale, et töowiljakuse normide äramääramine on ülearune, otstarbetu ja wõimatu. Komisjoni aruandja oma lõpukokkuwõttes tähendas, et töowiljakuse normide kohta waidlusi ellu kutsunud see, et ei mõisteta mitte, mis selle all õieti öelda

tahetakse. Ma pean ka siin seda konstateerima, et selle normi seadusse wõtmine on sellest tulnud, et ei saada aru, mida tahetakse. Toonitati, et selle all tuleb tükitööd mõista. Kuidas saab üks aasta-palga peal olew sulane, kui ta päewa jooksul mitmesugust tööd peab tegema, tööd tükitöö alusel teha. Tema ei saa selle eest mitte eratasu, kui ta üle normi töötanud on, ega wõi töölt lahkuda, kui enne töö-päewa lõppu normitöö ära teeb. Nii et see tükitöö mitte olla ei wõi. Ei ole ka mingisugust põhjust töowiljakuse sunn norme maksma panna praegu, kus asutakse erakorraliste aegade likwideerimisele. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas töö on erakorraline?). Jah, erakorraline on see § 2 sellepärast, et ta ellu kutsub wanaaja, kus maksis teoorjus. Ka siis olid töowiljakuse normid ette kirjutatud, kuid praegusel ajal ei ole seda enam mitte. Pean tähendama, et nüüd, kus põlluwiljakus on langenud, selles meie põllutöölised süüdi ei ole. Läänud koosolekul arupärimiste ja küsimiste peale antawad wastused näitasid põhjuste peale, mispärast meil põllumajanduses tagasimineku on olnud. Öeldi, et see olla põllutööriistade ja muude tehniliste abinõude puuduse, aga ka saboteerimise süü. Sõjaajal ei ole meie põllumehed mitte wae-semaks jäänud, waid koguni rikkamaks läinud. Nad on oma krediitkassa wõlad ära tasunud ja enestele warandust kogunud. Seda ei tõenda mitte ükski mina — sots.-dem. — waid ka Põllumeeste rühma tähtsamad mehed. Näituseks, ütles herra Hünerson umbes 2 nädalat tagasi raudteewagunis: Kes wõib praegu Eesti wabariigis ministri moodi elada? Kes muud, kui ikka põllumehed. Ma näen neid herrasid mõnda siin, kes sealsamas tõendasid, et wäikepõllumehe kohta seda just öelda ei wõi, kuid keskmise kohta juba wõib. Meie ministrid saawad küll teiste maadega wõrreldes wähem palka, kuid meie oludes wõiwad nad selle palgaga lahedasti elada. Kui nüüd herra Hünerson'i tõenduste järele meie põllumehe isegi ministritega wõrrelda wõib... (Wahelhüüe paremalt poolt: See on teie unenägu, mis sest nii palju räägite! — Naer paremal pool ja keskel). Ei ole minu unenägu. See on Teie oma awaldus, kus Teie ennast mitte warjata ei tarwitsenud poliitilise tagamõttega, ja ma usun, et niisugustel silmapilkudel ka herra Hünerson tätt räägib.

Oleks siis otstarbekohatu töowiljakuse normide seadusse wõtmine, sest seda ometi täide saata ei suudeta. Ärge arwake, et 20. aastasaajal suudetakse põllutöölisi

demokraatlikes Eestis kauemaks ajaks niisugusesse seisukorda suruda, nagu sel ajal oli, kui walitses seesugune kord, mille wastu ka omal ajal need põllumehed on wõidelnud, kelle järeltulijad nüüd katsuwad jälle niisugust korda luua neile, kes majandusliste olude ja tingimiste tõttu on nende alla surutud. Ärgu arwatagu, et sellega suudetakse meil Eestis töowiljakust tõsta. On arusaadaw, et need inimesed, kes elawad ainult oma huwidele, nüüd sarnaste poliitiliste wõtetega toime saawad. Kuid ma tuletan meele, et niisuguste wõtetega ei kindlustata mitte Eesti demokraatlist riiki. Kui täna wastu wõetakse töowiljakuse normid põllutöölise tarwis, siis luuakse sellega riigis pind äärmisele rahulolematusele, ja see rahulolematuse ei tule mitte Eesti riigile kasuks, nagu seda herad põllumehed arwawad ja seletawad, ja sellest, peab ütleva, on tõesti kahju. Asuge ka ometi ükskord riiklisele seisukohale ja ärge otsustage mitte küsimusi oma tasku huwide järele. Kui teie riiklisele seisukohale asute, siis leiate, et töowiljakuse normide seaduse wõtmine täitsa ülealune, otstarbekohatu ja wõimatu on. (Wahelhüüe paremalt poolt: Teie magate ja jagate).

Kommissjoni aruandja A. Schulbach: Ma wõtan praegu sõna mitte kui kommissjoni aruandja, waid isiklikult. Töökaitse kommissjonis äratas õige palju waidlusi § 12, millel teatud side on § 2-ga. Nimelt, praegumaks wa seaduse järele ei määrata mitte seaduses eneses kindlaks põllutöölise tööpäewa pikkust aasta ümber, waid seda teewad maakondades segakommissjonid. Nüüd leidis töökaitse kommissjon tarwiliku olewat selles § 2. sõnad: „ja tööpäewa pikkuse“ wälja jätta, ja wõttis selle asemele üles § 12, mis seaduses eneses püüab kindlaks fikseerida tööaega. Selle juures, nagu ma juba I lugemisel tähendasin, ei suutnud kommissjon siiski kokku leppida mingisuguse konkreet tööpäewa pikkuse peale, kuna hääled pooleks langesid ja üks osa kommissjoni liikmeid erapooletuks jäi. Mina isiklikult ei leia ka praegusel silmapilgul wõimaliku olewat tööpäewa pikkust terve aasta peale kõigis maakondades seadusandlisel teel kindlaks määrata. Tööpäewa pikkuse ülemäärana wõib seaduses kindlaks määrata, kuid peensusete wäljatöötamine tööpäewa pikkuses tööalade järele, seda ei ole mitte wõimalik seadusandlisel teel läbi wiia, waid seda peawad wälja töötama maakonna segakommissjonid,

kelle tegewust ühtlustab ülemaaline segakommissjon. Põhjused, mis pärast minu arwates praegusel silmapilgul wõimalik pole tööpäewa pikkust kindlaks määrata, on järgmised: kõige pealt puuduwad iga-sugused andmed selle kohta, kui suur meie töowiljakus on ja kui pikk tööpäew selleks tarwis oleks, et wõistelda wäljamaa saadustega. Niisuguseid andmeid meil ei ole, on ainult minewaaastane seaduseelnõu, mille maksmapandud määruste tagajärgede kohta arwamised üksteisest lahku lähewad. Teisest küljest peab arwesse wõtma asjaolu, et põllutöölised iseenesest ei sünnita kõik ühesugust massi, waid nemad jagu newad tööala järele mitmesugusesse eriliikidesse. Kui tahetakse, näituseks, ühtwiisi kindlaks määrata heinaniitja ja karjase tööpäewa, siis peab ütleva, et teie eksite, kui arwate, et mõlemal ühepikkune tööpäew wõib olla. Karjane wõib pikemat aega töötada, ilma et see tema peale kahjulikult mõjuks, heinaniitja tööpäew peab aga lühem olema. Ükski niitja ei suuda päikse tõusust loodeni töötada; karjased teewad seda aga, maha arwatud lõunatunnid, ilma suurema jõupingutusega alati. Kui nüüd karjase jaoks niisama lühikene tööpäew määrata, kui niitjale, siis peaksid meie karjased kahe wahetusega töötama, see oleks aga praeguse põllutöö olukorra juures wõimatu. Niisamuti on ka mitmel teisel alal wõimatu tööpäewa pikkust kindlaks määrata. Minewal aastal maakonna segakommissjonides tehtud otsustes, kus tööpäewa pikkuse üle kokku lepiti, puutub üks asi iseäranis silma — nimelt ei ole kusagil maakonnas leitud wõimaliku olewat ühepikkust tööpäewa mõisatöölise ja talu üksikteenija jaoks määrata, waid kõigis sunduslikkudes määrustes on sees paragrahwid, mis määrawad, et üksikteenija talus peab peale hariliku tööpäewa lõpu majapidamises niisuguseid töid tegema, ilma milleta läbi ei saa, näituseks, süüa tegema, tube koristama ja loomi talitama. Juba see asjaolu näitab, et üksikute tööalade jaoks mitmesugused tingimised tööaja kohta tulewad wälja töötada. Ette toodud põhjustel panen ette § 2 pärast sõna „palgaalammäärad“ — juure wõtma sõnad: „tööpäewa pikkuse“.

Rkl. W. Ernits (sd.): Kui see paragrahw maksma panna, siis peab wõimalik olema kindlaks määrata töö alammäärana wõi töönormi. Töowiljakuse normi määramine on aga iseenesest wäga keeruline asi, juba sellepärast, et õige tihti ühistööd tehakse, kus üksiku töölise töönormi on

raske kindlaks määrata. Töowiljakus ei olene mitte ainult töötegija jõust ja oskusest, waid ka tööriistadest ja tööloomadest. Peale seda tuleb siin silmas pidada töölise kehalist jõudu selles mõttes, et tugew tööline teatud tööga ruttu walmis saab, kuna wähesese jõuga inimesel selle peale palju rohkem aega ära kulub. Kui meie nüüd töowiljakuse alammäära kindlaks määrame, satume täbarasse seisukorda. Ütleme, et tugew tööline selle alammääraga rutem walmis saab, kui tööpäewa pikkus on määratud, siis ei wõi ta ometi enne tööpäewa lõppu töölt lahkuda. Mis peab ta siis tegema? Teiselt poolt wõib juhtuda, et nõrk tööline tööpäewa jooksul määratud tööga walmis ei saa. Mis peab siis tema tegema? Kas ületunnitööd, mille eest ta tasu ei saaks? Kui te nüüd kuidagi matemaatiliselt töowiljakuse normi kindlaks määrata saaksite ja palga selle järele maksaksite, siis ainult oleks sellel seaduse paragrahwil tähtsust, wastasel korral mitte. Mina arwan aga, et töowiljakus oleneb ära töölise terwisest, heast tujust ja töötahtmisest, mitte aga mõnesugusest töowiljakuse normist.

Rkl. M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma pean uuesti sedasama ütlema, mis herra Ernits siin praegu ütles. Kui see määrus wastu wõetakse, siis on wõimatu seda seadust täita. Ei ole wõimalik iga inimese juures töowiljakust kindlaks teha. Sellepärast ei saa töowiljakust mõduandwaks pidada tööpäewa pikkuse juures, waid siin tulewad teistsugused asjaolud arwesse wõtta. Herra Schulbach näitas siin, et karjane ja töötegija mitte ühesugust wäsitawat tööd ei tee, ja et karjane palju wähem jõudu kulutab. Ma juhiksin siin tähelepanu professor Herkneri raamatu peale, kus ta näitab, et inimene, kes peab teatud tundide jooksul teatud töö juures seisma, näit. pappi wõi plekki masina alla panema, mis iseäralist füüsilist jõukulutust ei nõua, siiski wäga wäsinud on. (Naer paremal pool). Teie leiäte seal midagi naerda. Ma soowitaks teile ka Herkneri raamatut lugeda, teie arusaamine tohiks sinnamaale ulatada. Mis nüüd karjasesse ja heinalisse puutub, siis on ju wäga wõimalik, et heinaline rohkem jõudu kulutab, kui karjane; aga karjase tööpäewa pikemaks teha on juba sellepärast ekslik, et karjane palju noorem on ja jõutagawara temal palju wähem, kui täiskaswanul. (Segane wahelhüüe paremalt poolt). Harilikult käiwad lapsed karjas, aga mitte wanad; kui aga wanainimene karjaseks on, nagu mina, näituseks üle 60-aastane, siis

on tema jõutagawara ka juba wähem. See on üks asi; teiseks juhin ma tähelepanu selle peale, et meil töowiljakust tahetakse ära määrata. No, siis tuleks wälja, et mõne inimese tööpäew peaks 25 tundi pikk olema, ehk weel pikem; õnneks on aga wõimatu päewa pikemaks teha, kui 24 tundi. Tuleb wälja, et nigel töötegija oma töö ikkagi ka 24 tunni jooksul peab ära tegema. Inimene on elaw olewus, kes selle tööhulga peale, mis ta tegema peab, ainult teatawat jõudu ära kulutada wõib ja selle jõukulu peab ta jälle ka 24 tunni jooksul tasa tegema, s. o. tagasi wõitma. Sellepärast ei wõi tööpäewa pikkust mitte nõnda ära määrata, nagu herra Schulbach siin tähendas, kuidas wäljamaaga wõistelda wõiksime, waid siin on inimese elamisaparaat ise juba piirid ära määranud, kui palju ta jõudu ära kulutada wõib, hoolimata sest, kas meie oma wiljaga wõi wõiga wäljamaaga wõistelda wõime.

Harilikult on see aga nõnda, et see jõukulutus kõigil maa-elanikkudel enam wähem ühesuurune on, nii et asi sellepolest mitte wäga kirjuks ei lähe. Ta wõib kirjuks minna selle poolest, et teistes maades loodus appi tuleb, ehk ka mullapind, kuna meie mullapind kehwa on ja töötegemise aeg pika talwe tõttu lühem. Aga, austatud koosolijad, seda ei wõi meie ometi mitte töötegija kukile panna ja tema turjale laduda, sest töötegija siin süüdi ei ole, et meie tali 7 kuud pikk on, kuna teda Itaalias wast ei olegi. Ka suwine päew on 24 tundi pikk ja mitte üht tundi rohkem. Selle 24 tunni sees wõib inimene ühe osa sellest ajast tööd teha, teise osa peab ta puhkama, ja nõnda ikka edasi. Kui põllumehed pikemat tööpäewa sellega wabandawad, et meil olla pikk talw ja sellepärast wõib suwine tööpäew pikem olla, — sellest seisukohast on ju ikka wälja mindud ja minnakse wist ka õige kaua weel wälja — aga õige see asi ei ole, sellepärast et keegi inimene ei saa ennast talwel suwe jaoks ette magada, waid on sunnitud 24 tunni sees puhkama, sööma ja magama. Karudest on kuulda, et nad talwel magawad, aga inimesed on sellest juba wälja arenenud, nad wõiwad endid ainult 24 tunni jooksul kosutada. (Rkl. O. Amberg: On ju olemas maksimum ja miinimum). See on õige, on olemas, ja see maksimum on meil senni õige pikaks läinud juba sellepärast, et päike meie suwel kauem paistab, kui mujal. Selle all on meie rahwas wististi ka terwiseliselt kannatanud ja saab ka edaspidi weel kannatama, nii kaua kui arusaamine nii laialiseks läheb, et ka suwel 8 tunnilise tööpäewaga leppima hakatakse.

Minu arwates on see ekslik waade, kui arwatakse, et 16 tunniga sama palju tööd ära tehakse, kui kaks korda 8 tunniga. Siin on nii palju praktilisi katseid tehtud, et seda enam õieti ette tuua ei maksaks. Meie juures on aga ikka weel arwamine, et 16-tunniline tööpäew palju kasulikum on, kui 8-tunniline. Minu arusaamise, kui ka katsete järele, mis selles asjas on tehtud, on 8-tunniline tööpäew kasulikum kui 10- wõi 12-tunniline ja sellepärast olen mina selle määruse wastu, kus töowiljakus mingisuguse komisjoni poolt ühe ehk kahe töölise kohta kindlaks peaks määratama. Nõndasama olen mina ka selle wastu, et tööpäewa pikkus mingisugustes kohalistes komisjonides määratud wõiks saada.

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): § 2 on õige ägedaid waidlusi wälja kutsunud sots.-dem. liigete poolt, iseäranis weel see lause, mis töowiljakuse normid ära määrab. Kui meie paragr. esimeses osas põllutöölise palganormid kindlaks määrame, siis on loomulik, et peab olema mingisugune kokkukõla palgamäärade ja töowiljakuse wahel. Kui seda kokkukõla mitte ei püüta kätte saada, siis wõib oletada, et põllutöölise seas leiawad ainult need töölised, kes kõigetublimad on, nende palgamäärade juures teenistust ja kohta. Kui aga teine osa sisse jääb, s. o. lause, mis määrab ära wastawatele palgaalamääradele töowiljakuse normid, mis loomulikult iga tööline suudab ära teha, siis kindlustame sellega kõigile töölisele nende jõu kohaselt tööd. Kui nüüd tööline tublim, suudab rohkem tööd teha, siis annab tööandja temale loomulikult ka rohkem palka. See on lihtsalt seesama, mis teie wabrikutes olete maksma pannud tükitöö nime all. Kui teie wabrikus igal pool leiate, et tükitöö on teile wastuwõetaw, siis peaksite järele andma, et ka põllumajapidamises on wastuwõetaw töowiljakuse normide äramääramine ehk tükitöö sisseeadmine. Nii siis ei ole see sugugi nii hirmus, nagu rkl. herra Johanson toonitas, et see on teorjuse juure tagasiminemine, waid see on meil juba maksew wabrikutöös. Siis peate tunnistama, et teie tükitöoga wabrikutes olete teorjuse sisse seadnud. Seda senni ei ole aga mitte tehtud. Kui teie olete sellega leppinud, siis loomulikult peaksite leppima praeguses seisukorras sellesama olukorraga ka põllumajapidamises. Siis ärge pange põllumajandust, mis iseenesest praegustel sõjaoludel wäga wiletsas seisukorras on, niisuguse seadusega weel raske-masse seisukorda.

Kui nüüd küsida tuleks, kas on wõimalik töowiljakuse norme ära määrata meil, kus masinad on halwemaks läinud, wõi põllutööriistad ära wananenud ja tööline loomulikult ei suuda seda tööd teha ja wahest selle töowiljakuse normidele ei wastaks, mis enne sõda oli, siis jäägu see küsimus lahtiseks. Meie ei nõuagi halwemate masinatega ja halwemate tööriistadega tööliste käest seda tööd, mis nad wast tegid enne sõda. Komisjoni määrata jääks see. Praegustes oludes meie peame aga siiski teatud töowiljakuse normid ära määrama, kui üleüldse põllutöös ära määrame palganormid. Palganormide äramääramisega peab käsikäes käima ka töowiljakuse normide äramääramine. Muidugi ei wõta keegi ja ei tõsta nõudmist üles niisuguste tööde juures töowiljakuse normide äramääramiseks, kus see wõimatu on, nagu karjaste käest. Seal ei nõuta seda mitte. Seda nõutakse niisuguste harilikude tööde juures, kus on mõeldaw ja läbiwiidaw tükitöö töowiljakuse mõttes. Heina- niitmise juures, wilja kokkuajamise juures, künni juures — seal igal pool on tõesti see läbiwiidaw ja wastuwõetaw. Ei ole sugugi kohutaw ehk hirmuärataw sellele, kes põllutööd tunneb, nagu see neile paistab, kes põllutööd pole teinud ja kellele see wõõras. Nii on meil siin tegemist loomulikult juba makswate korraldustega tööde alal, mis meil wabrikutes maksma on pandud ja sellepärast peaksime leppima ja seda ka wastu wõtma nüüd selle põllutöölise palga- ja tööaja-määrustes. Teen ettepaneku, et tuleb sisse jätta töowiljakuse normide äramääramine.

Rkl. M. Kiirats (põl.-k.): Minu arwamise järele peaks siin märkus ära jääma, mis on saadud õieti endisest ajast, kui olid meil suuremal mõõdul suurmaapidamised ja kui oli ainuke põllutööaasta algus jüripäew ehk uue kalendri järele 1. mai. Nüüd aga, kus suurmaapidamine likwideeritud saab ja kus õieti perekonnaga töölisi wõrdlemisi wähe, kes huwitatud oleks sellest, et nad loodusliku majapidamise algul koha peale jõuaksid, näitab mulle, nagu oleks see iseenesest ülearune märkus siin. Wäike-põllumajapidamises on üksikteenijaid alati rohkem, kui perekonnaga inimesi, ja meil ei ole kunagi tarwilik olnud, tööaasta algust ühe aja peale määrata, waid see on juhusline, kunas keegi saab tööle hakata, ehk kunas ta sealt wabaks saab. Mõnikord teenib ta pool aastat ja läheb ära. Seal ei ole mitte ühtlast määrust olnud ja sellepärast ei ole ka põhjust ühe päewa peale kõigi põllutöölise aasta

algust määrata. Teisest küljest, kui ette kirjutada, et tuleb ainult ühel päeval kõigi tööliste aasta algus määrata, siis võib õige sagedasti näha, mitte sellepärast, et peremees ei taha töölisi lasta edasi elada, vaid sellepärast, et tööline ise ei taha ühe peremehe juures olla, et ühes talus kõik töölistekomplekt ühel päeval ühekorraga wahetada tuleb. Iga wahetuse juures on aga teatawad wiivitused ja raskused jne. Seal võib juhtuda, et sellel ajajärgul ühel ja selsamal päeval mõnes talus ühtegi töolist ei ole, sest äratoomiseks ei jätku hobuseid jne. Edasi, ma ei leia, et selleks mingisugune tungiw tarwidus oleks, et kindlasti põllutööliste aasta algus oleks ära määratud. Sellega ei saa ei töölise huwid kaitsitud, ega ka põllumehe omad, vaid see oleks ilmaasjata korraldus, mis niihästi tööandjale, kui ka töölisele meelepärast ei ole. Sellepärast panen ette, et see märkus põllutöölise aasta alguse kohta selle paragrahwi juures ära jääks.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Kui herra Jürman katsub põhjendada, et töowiljakuse normid on sedasama, mis tükitöö wabrikutes, siis on selge, et töowiljakuse normid on sattunud paragrahwi arusaamatuse tõttu. Paragrahw 2-e ei anna wõimalust kokku seada sunduslikul teel mingisugust kollektiiv lepingut, määrata palgaastmeid, vaid õigustab ainult palgaalammäära ära määrama segakomisjoni poolt. Kui ainult palgaalammäärad ära määratakse, mis jaoks siis töowiljakuse normid? Palgaalammäära äramääramiseks ei ole töowiljakuse normide tabelit tarwis. Seda oleks tarwis tegeliku palga wäljaarwamisel. Palga alammäära juures wõiks juttu olla ainult „töowiljakuse alammäärast, aga mitte „töowiljakuse normidest“. Wiimane lause on täiesti ebakohane ja palga alammäära mõiste wastand.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Kõigeelulisemad on alati need seadused, mis kohapeal tekkinud tõsiste elutarwiduste järele ellu on kutsutud. Kui selle mõõdupuu järele hakkame hindama pahemalt poolt tehtud parandust — wälja jätta seaduseelnõust töowiljakuse normide kindlaksmääramist, — siis peab ütleva, et see ettepanek täiesti risti wastu käib elunõuetele. Sennises seaduses ei ole midagi räägitud töowiljakuse normide äramääramisest, kuid pean konstaterima, et minewal aastal, kokku seades sunduslikka määrusi, kõigis 12-nes maakonnas leiti tarwilik olewat palgaalammäära seada tasakaalu töowiljakuse normidega. Kõigis

maakondades, ilma erandita! Ei leitud küll ühte ja sedasama teed selle küsimuse lahendamiseks normide kindlaksmääramises: mitmetes maakondades leiti tarwilikuks normeerida töowiljakust ainult sel kujul, et nõuti, ta wastaku ennesõjaaegsele töowiljakusele. Pea igal pool leiti tarwilik olewat töölisi mitmesse kategooriasse jagada tööliste wanuse järele ja eraldada meestöölisi palga ja töowiljakuse suhtes naistöölistest. Kahes maakonnas aga seati otsekohe üles terve rida töowiljakuse normide alammääre ja leiti tarwilikuks neid sunduslikkudes määrustes käesolewal põllutööaastal maksma panna.

Et Riigikogu selle juures mitte ei kahtleks, et sarnased määrad olnud on, siis kannan ette, et Tartumaal leiti tarwilik olewat täie töowõimulise töölise töowõimu otsustamisel täiejõuliseks lugeda neid, kes tööpäewa jooksul suudawad ära teha: 4 wakamaad künda, ehk 12 wakamaad äestata, ehk 3 wakamaad heina ehk wilja niita, ehk 6 wakamaad loogu wõtta. See tööline, kes seda ära jõuab teha, loetakse täiejõuliseks tööliseks ja tema palgamäär on kindlaks määratud. Walga maakonnas on need normid pisut teistsugused ja töowõime otsustamise juures tuleb täiejõuliseks tööliseks lugeda, kes järgmiselt tööd suudab teha: 1 wakamaa rukist niita, kokku panna ja kõrs riisuda — 2 mehe ja 2 naise tööpäewa — kokku 4 tööpäewa; 2) 1 wakamaa kaeru, odre ehk segawilja kokku panna ja kõrs riisuda — 1½ mehe ja 1½ naise tööpäewa — kokku 3 tööpäewa; 3) 1 wakamaa püstiseiswat wilja niita — 1 mehe tööpäew; 4) ½ wakamaad maalist wilja niita — 1 mehe tööpäew; 5) 1 wakamaa heina niita, kuiwatada, küüni ehk kuhja panna — 2 mehe ja 2 naise tööpäewa — kokku 4 tööpäewa; 6) 1 wakamaa püstiseiswat ristikkeina niita — 1 mehe tööpäew jne. Ma ei pea tarwilikuks neid määrasi lõpuni lugeda. Elu ise on dikteerinud maakonna segakomisjonidele nõudmise töowiljakuse määrasi kindlaks määrata, üles seada ja neid siis palgamääradega kokkukõllasse wiia. See nõudmine, et palgamääramise juures peab mingisugune töowiljakuse määr arwesse wõetama, on nii iseenesest mõistetaw, et ma esialgu just sellepärast töökaitse komisjonis waidlesin selle paranduse wastu ja arwasin, et nii kui nii on loomulik, et palgamäära muidu kindlaks määrata ei saa, kui töowiljakuse määr kindlaks määratud on. Et see küsimus meil aga nii palju waidlusi tekitanud on,

leian mina, et selle märkuse sissejätmine tingimata tarwilik on.

Siis teiste paranduste kohta, mis siin ette toodi — kõige pealt rhs. Kiirats'i ettepaneku kohta — wälja jätta tähendus põllutööaasta lugemise kohta 1-st maist kuni 30. aprillini — pean ma tähendama, et see tähendus tarwilik on, kuna § 2 sunduslikud määrused maksma paneb ühe põllutööaasta peale ja mitte kalendriaasta peale, ja nüüd on tarwilik kindlaksmääramine, missugune on põllutööaasta ja missugusest ajast missuguse ajani tema kestab. See tähtaeg, mille kohta sunduslikud määrused makswad, peab ometi kindlaks määratud saama ja selle tähtaja määramiseks on komisjon tärwitanud põllutööaasta ning tarwiliseks leidnud lugeda seda 1-st maist kuni 30. aprillini. Teiselt poolt ei ole otstarbekohane seda tähtaega muuta ja põllutööaastat jüripäewani lugeda, nagu pahemalt poolt soowitati. Pean ütleva, et Riigikogu neil päewil wõttis wastu ühe teise seaduse, mis ka käib põllutööolude kohta; see seadus on wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta, ja seal ei leidnud Riigikogu tarwiliku olewat lepingute tähtaega mitte jüripäewast jüripäewani pikendada, waid pikendas neid 1-se maini. See tähtaeg oli siin tingitud sellest, et peaaegu kõigis mõisades on lepingud põllutöölistega tehtud kuni 1 maini ja kuna Riigikogu leidis teises seaduses wõimaliku olewat wastu wõtta tähtajaks 1-se mai, siis arwan mina, et järjekindluse pärast peaks ta siin wastu wõtma sellesama tähtaja. Mis puutub parandusesse tööpäewa pikkuse kohta, siis on see ka komisjonis arutusel olnud ja komisjonis ei ole mingisugust enamust leitud. Ma pean siiski tähendama, et rhs. Martna wäited tööpäewa kestwuse üle mitte igakord ei maksa, sest mehaanilist tööd ei wõi wõrrelda karjase tööga. Ilusa ilmaga, kus loomad rahulikult sööwad, ei ole karjasel sugugi tarwis iga silmapilk töowõimet üles näidata.

Siis on weel kirjalikult tehtud üks puht redaktsiooniline parandus, nimelt igal pool sõna „täendus“ asemel lugeda „märkus“. Mina isiklikult waidlen sellele parandusele wastu, sest et „täendus“ palju eestikeelsem on, kui saksakeelest wõetud „märkus“. Komisjoni nimel ei saa ma ettepanud parandustega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Asun hääletamisele. Kas nõutakse kõigi paranduste ettelugemist? Kõige pealt on rkl. Johanson'i poolt parandus tehtud, et § 2

wälja jätta sõnad: „ja töowiljakuse normid“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. — Kes wastu? Sellega on see ettepanek häälteenamusega tagasi lükatud. Siis on ettepanek tehtud komisjoni aruandja poolt, — see on tema isiklik ettepanek, et siia sisse wõtta sõnade järele: „palga alammäärad“ sõnad „tööpäewa pikkuse“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. — Kes wastu? Wastu on nähtaw enamuse, sellega on ettepanek tagasi lükatud. Siis on tähenduse kohta 2 ettepanekut tehtud. Kuna herra Kiirats'i ettepanek kaugemaleulatawam on, nimelt et seda tähendust täiesti wälja jätta, siis panen ma herra Kiirats'i ettepaneku enne hääletamisele. Kes on rkl. herra Kiirats'i ettepaneku poolt, et tähendust täiesti wälja jätta, neid palun käed üles tõsta. Kes wastu? Sellega on see ettepanek häälteenamusega tagasi lükatud. Siis tuleb herra Johanson'i ettepanek, et põllutööaasta loetakse jüripäewast jüripäewani. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Sellega on see ettepanek häälteenamusega tagasi lükatud. Siis on rkl. Asti poolt ettepanek tulnud sõna „täendus“ asemele wõtta sõna „märkus“. Pean konstaterima, et see parandus redaktsiooni komisjoni poolt igal pool läbi on wiidud. Palun neid, kes rahwasaadiku herra Asti ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu on ainult komisjoni aruandja. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Ma panen nüüd § 2 terwena hääletamisele selle muudatusega, et „täendus“ asemel „märkus“ wõtta. Kes on selle paragrahwi wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Sellega on § 2 häälteenamusega wastu wõetud. Sõna on korra kohta rkl. herra Kerem'il.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Juba eila wõeti meil wastu, et kui Riigikogu teatawa aja istunud, siis waheaeg määrataks, et saalis õhku puhastada wõiks. Ma teen ettepaneku täna sedasama korrata, määrates waheajaks weerand tundi.

Juhataja O. Strandman: Kuna sõna ei soowita, panen ma rkl. Kerem'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on ettepanek ühelhäälel wastu wõetud. Määrän waheaja.

(Koosolek algab uuesti kell 8.25 min.)

Juhatab esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal abisekretäär W. Pezold.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 3. Lapsi alla 9 aasta on keelatud põllutöölisena tarvitada. Alaealisi kunni 16 aastani võib tarvitada ainult abitööde juures: karjahoidmine väikemajapidamistes, peenardekitkumine, loowõtmine ja teised kerged tööd.

Rkl. L. Johanson (sd.): Ma tähendan, et kui see paragr. wastu wõetakse ja maal kohustatakse lapsi tööle hakkama, mis iseenesest täiesti loomuwastane nähtus on, sest laps peab kaswama ja tema arenemist ei tohi mitte raske töötegemisega takistada; kuid kui see paragr. wastu wõetakse, siis peab tema kokkukõlasse wiidama awalikkude algkoolide seadusega; nimelt tuleb siin juure wõtta märkus, mis wastaks selle seaduse § 19 märkus II ja see kõlab nii: „Koolikohustuse alla kuulwate alaealiste tööjõudu võib tarwitada ainult koolitöö waheaegadel ja maakonna kooliwalitsuse loaga.“ Seda on juba ette nähtud awalikkude algkoolide seaduses ja mõlemad seadused peawad kokkukõlas olema.

Rkl. A. Hansen (is.): Käesolew küsimus puudutab just alaealiste tööjõu küsimust, just seda osa põllutöölise liiki, kes kuulwad laste hulka. Eriti ma ei taha seda küsimust kokkukõlasse wiia sellega, mis iseendast ka tarwilik on ja mis iseendast tingimata peab tulema, s. o. mis käib koolialiste laste kohta; mina aga tahaks mõne sõnaga puudutada üleüldse seda olukorda, üleüldse neid tingimisi ja neid wiisi, kuidas meie põllumehed eksploateeriwad alaealiste tööjõudu. Minul on sellel alal isikliselt väga palju kogemusi ja isikliselt on minu elu sellega nii mitmet pidi seotud olnud, nii et sellest seisukohast välja minnes ma seda küsimust nii kaunis kujukas pildis walgustada wõin. Kuid ma ei taha selle juures laialt peatada. Ma tahan üksnes wäikse pildikese selle asja kohta anda.

Meil on suurel wiisil just endistel aegadel, mitte kauges minewikus, waid mõned aastad tagasi, wiisiks olnud ja on seda ka praegu, lapsi kasutada karjalapse nime all 6—7 a. wanadusest alates. Kui mõned teie seast kardawad, et see liialdatud on, siis wõin ma öelda, et mind oli sunnitud isa andma karjaseks koha peale, mis oli 100 dessätiini suur, millel oli puhast põllumaad, juure arwamata ääremaad, 100 Riia

wakamaad; mis tähendab niisuguses kohas teenimine ning mis tähendab niisuguses kohas karjalapse elu ja töö, seda võib igaüks teist arwata... Ma pean tähendama, et mitte igal pool see elu ühesugune ei ole, kuid selle peale waatamata ei tohi ära unustada, et suurtes hulkades ja paljudes kohtades asjaolud ühte lähewad ja seda pruugiks on igal pool läbi wiia. Paljudki armastawad öelda, et karjalapse põli lustipõli on, ja et see kõigeparem ja ilusam ajajärk on inimese elus. See inimene, kes seda elus mitte ise läbi elanud ei ole ja sellele kaasa ei tunne, see võib sarnases arwamises olla. Inimene aga, kes seda ise kõik läbi on pidanud elama, kes ise karjaseks on teeninud, peab siin selle kohta teistsugused järeldused tegema. Mis jääb sellest inimesest järele, keda sunnitakse kell 2 hommikul üles tõusma? (Naer ja wahelhüüded: See oli wanasti, ärge siin enam niisugust juttu rääkige!) Imestage herrad selle peale ja ärge naerge. Kui teie tahate seda tagasi ajada, siis wõin ma seda teile ütelda, et mul waletama ei pruugi hakata, wõin ette tuua tõendused ja teie wõite kontroleerida isiklikult. (Wahelhüüe: Kas saja aasta eest, wõi?) Mina ei ole mitte 100 aastat tagasi sündinud, waid 1895 a., ja waadake, mina ütlen, et tõepoolest kohti on, kus karjalaps aetakse kell 2 maast üles. (Wahelhüüe: Missugune inimene teeb seda?) Peremees, kes tõuseb üles, ja kui ta tahab, läheb ta jälle magama, kui kari juba wäljas on. (Naer ja wahelhüüded). See on tõde, mille üle ei maksa hirwitada. Sellega ei ole aga weel mitte kõik, kui arwatakse, et kui karjane tõuseb üles kella 2—3 ajal, et tema töö kestaks kella 7—8-ni, ja et temal siis mõni tund tööwaheaega on. Nende tundide kohta wõin ma oma praktikast teile mõndagi öelda. Mind aeti harilikult ikka enne päiksetõusu üles ja seda teate teie väga hästi, mis ajal suwel juuni- ja juulikuul päike tõuseb. Mis ajast seda aega tuleks arwata, siis kui 2½ wersta kangel olewale karjamaale enne päiksetõusu pidin jõudma. (Naer ja wahelhüüe). Ma ei saa aru, mis asja üle ja mis põhjusel teie hirwitate, sest selle üle ei ole siin mitte midagi hirwitada. Ma toon selle illustreerimiseks fakti. See oli Wiljandi maal, Wastsemõisa wallas, Kuldkepi talus. Kui teie tahate seda teada, siis minge ja küsige sealt. Mina olin sunnitud nii kaugele karjaga käima sellepärast, et peremehel oli kroonumetsa küllalt tarwitada ja tema ei tahtnud mitte oma metsa puujuuri ära sõtkuda lasta ja kasutas sellepärast

kroonumetsi. Need ei ole mitte üksikud nähtused. Harilik asi on see, et kui on juba jõutud see pikk tee edasi-tagasi ära käia, siis pannakse karjapoiss lõuna waheajal peenraid kitkuma, kartulid raiuma, härgi toitma ja nende eest hoolt kandma. Õieti algab karjalapse töö enne päiksetõusu ja lõpeb päikse loojaminekuga. See on harilik nähtus ja üksikud wäiksed wäljawõtted on ainult, kus see teisiti on. Teie tahate käesolewa seadusega seda muinasloomiselt kõlawat ülekohut õigustada. Mis sellest inimesest niiviisi järele jääb? Kas tema on weel õpijõuline? Kas tema suudab weel korralikult koolitööd teha, kui temalt wõetakse niisuguses eas juba wiimane kui higitilk wälja? Selle peale teie, herrad, hiritate ja selle peale ka, et teie lapsed sel ajal, kui karjane juba metsast koju tuleb, alles woodis teist külge pööravad, sellepärast wõite teie naerda ja hiritada. Waadake, niisugused asjaolud tulewad tõsiselt wõtta, aga mitte hiritades ega naermisega korda seada.

Wälja minnes sellest seisukohast ei wõi mingil tingimisel lubada sarnase wõimaluse edasijätkamist, weel vähem seda seadusega kindlustada, nagu seda käesolewa seaduseelnõuga, lastest alates, lubada kawatsetakse. Ma ei taha selle küsimuse juures pikemalt peatada, sest ette tuua wastuwäiteid wõite teie, „põllumehed“, niisama hästi, kui teie endid „põllumehed“ ütlete olewat. Teie peaksite endale südame pihta koputama ja seda alla kriipsutama, ja teile peab see väga hästi teada ja tutaw olema, et teie oma lapsi paljud karja ei pane. Selleks tarwitatakse teie nende näljaste tööliste lapsi, kellel ei ole wõimalust teisiti läbi saada, nende isade ja emade lapsi, kes ei jõua ise oma lapsi toita. Iga korralik ema, kes oma lapse karja saadab, teeb seda piinliku tunde ja südamewaluga, kui ta oma lapse teie kätte annab. Niisuguseid on palju, sajad ja tuhanded, kes seda tegema peawad ja sellepärast on teil wõõrast tööjõudu käepärast, et alaealist tööjõudu eksploateerida. Kuid just sellest seisukohast wälja minnes, kuna praegu räägitakse erakorralistest aegadest ja oludest, et töölised ei taha midagi teha, et neil targutustel alust ära wõtta ja nende asjaolude sunnil, et paljudel lastewanematel teisi wõimalusi meie oludes oma laste ülespidamiseks ei ole, ollakse sunnitud lapsi wõõrastele karjasteks andma, on maatöölise liidu nõukogu otsustanud tingimisi lubada laste tööjõu kasutamist 12 a. alates kergemate tööde peale. Isiklikult olen mina aga ka niisuguste järele-

andmiste wastu. Töölisteklassi seisukohalt on lubamata igasugune lastekurnamine, ükskõik mis näol. Igatahes ei ole see õige seisukoht töölisteklassi wastu, kuid arwesse wõttes ülemalnimetatud maatöölise liidu nõukogu otsust, teen ma ettepaneku § 3-das arwu 9 asemel wõtta 12.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Rahwa-saadiku Hansen'i poolt on käesolewa paragr. kohta tähendusi toodud, millega ei saa mitte täiesti rahul olla. Siin tähendati lühidalt seda, et sellepärast ei wõi lapsi tööle tarwitada, et see laste terwise kohta halwasti mõjub ja sellepärast tuleks seda ära keelata. Mina arwan, et maalapsed, olgu nad tööandja wõi töölise perekonnast, harjunud on selle järele, kuidas nende kehaline jõud ja edenemine on, midagi tegema, kuna linnalastel ei ole mingisugust tööd, mis neid tappa wõiks. Ma arwan, et minu eelkõnelejal peaks aga ka see teada olema, kumba juures see terwisline seisukord parem on. Wist ei ole tarwis waielda, et need maalapsed, kes maast-madalast tööga on harjunud, terwisliselt palju hiilgawamas seisukorras on, kui linnalapsed tööta seisukorras, nagu teie ka maalastele tahate soowida. Teiseks arwustas herra Hansen siin terawalt põllumehi, toonitades, et kui laste tööst juttu on, siis lapsi nii väga wara tööle aetakse ja väga hilja töötada lastakse jne. Mina arwan, et herra Hansen oma hirmutawate juttudega ette oli liiga palju jõudnud. Seaduses ometi on üks osa, mis just tööpäewast kõneleb. Siin on selgesti ära öeldud, et kõige pikem tööpäew on 11 ja pool tundi ja keskmiselt 9 tundi, ja mina leian, et siin see sugugi muu kohta ei ole, kui kõigi nende kohta, kes põllutööst osa wõtawad ja sellepärast leian mina, et see seadus ka nende laste kohta käib, ja ma arwan, et laste juures weel vähemaga lepitakse. Kui meil siamaani ühel ehk teisel juhtumisel tõesti lapsi, kes karjas käiwad, on nüüd warakult üles aetud, siis ma leian, et selleks on teatawal wiisil ka oma põhjendused. Herra Hansen'il isiklikult on tegemist olnud väga rasketes tingimistes karja hoida, — see on väga palju kahetsemiswäärt. Üldiselt on meil ju ka tutaw see, et suwisel kuumal ajal karja wõib wäljas toita ainult hommikutundidel, see on nii umbes kella 4— $\frac{1}{2}$ 5 kuni kella 8—9-ni. Peale selle ei ole wõimalust enam karja wäljas hoida; ühtlasi pääseb siis ka karjahoidja wabaks ja temal on puhkeae. Niisugusel kuumal ajal ei ole ka wõimalik karja enne karjamaale ajada, kui peale lõunat kella 4 paiku, kuidas ku-

nagi ilm ja aeg on; õhtutundidel tuleb ta siis koju ja kui kokku wõtame, siis suwisel pikal päewal saab karjalaste tööpäew weel lühem, kui seaduses ette nähtud.

Siis tähendati siin, et tööandjad katsumad kõik töö nende kehwmate inimeste laste peale weeretada, kes raskes seisukorras on ja ise katsumad siis aega mööda saata. Aga meie oleme siitsamast kõnetoolist nendesamade herrade poolt ka teisi oletusi kuulnud, kus tähendatakse, et tööandjad — peremehed — on nii kaugele jõudnud, et teha ise kõik töö ära ja panevad oma lapsed töösse ja ei wõta wõõraid töölisi, ja töölised pidada nälgima ning olla väga palju töötatöölisi, nii et neil väga raske on ametit saada. (Rkl. L. Johanson: Seda on öeldud, et sööti jäta-
wad). Väga raske on aru saada, mis sealt poolt tõesti tahetakse kätte saada, ühel korral ühesuguste wäidetega ja teisel korral teistsugustega tulles. Mis käesolewasse paragrahwi puutub, siis ma leian, et see paragr. mitte ei tarwita pikki läbi-rääkimisi. Kui ma olen käesolewal juhtumisel sõna wõtnud, siis mitte selleks, et selle paragrahwi kohta mingisuguseid muudatusi ehk parandusi ette tuua, waid et tagasi lükata neid ülekohtuseid etteheiteid, mis siin kahe esitaja poolt tehti Põllumeeste rühma kohta.

Rkl. A. Jür gen stein (rhw.): Ma tahaks ainult paar sõna selle küsimuse kohta — nende karjapoiste kohta — kõnelda. Kui nüüd sellele seisukohale asuda, et karjapoiss on kuningas, et tal midagi halba kannatada pole, siis seda ei wõi öelda, ja iseäranis wõõra karjapoisi kohta. Väga sagedasti tuleb ette, et wõõrad peremehed karjalast liiga waewawad, temale rahu lõunaajal ei anna jne. Niisuguseid juhtumisi tuleb ette. Mina olen ise selles põlwes neli aastat orjanud — 10—14 aastani — ja wõin väga hästi olukorda tühgida. Ma tõusin päiksetõusu ajal üles, lõunaaeg oli waheaeg, kuid seda öelda, et see karjatöö kurnaw on, seda nüüd küll ei wõi. Wahel on jooksmist; ja tuleb aeg, kus puhka jälle wälja keha sirgu tõmmates, nii et kurnawaks seda tööd nüüd küll nimetada ei wõi. (Rkl. M. Martna kohalt: Kas teie oma lapsed ka seda läbi lasksite teha?) Mina olen linnas elanud, minul ei ole seda mitte ette tulnud, kuid minu arwates ei ole see nii hirmus, kui ette maalitse.

Rkl. J. Annusson (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Nähtawasti on kõik Riigikogu liikmed karjas käinud (Naer);

ma pean ka tähendama, et ka mina seda olen teinud ja 2 korda rohkem, kui herra Jür gen stein. Kuid nähtawasti on herra Jür gen stein minust natuke wanem ja on rohkem ära unustanud neid peensusi, mis karjalastel läbi teha tuleb. Mina pean tähendama, et mina ei ole seda põlwe küll nii läbi teinud, nagu herra Hansen, waid oma kodus, ja igatahes sarnast kurba muljet minu peale see awaldanud ei ole. Kuid ma pean tähendama seda, et öelda — alati see seisukord ikka nii halb ei ole, — ka ei wõi. Kui meie wõtame näituseks last, kes oma kodus karjas käib wanemate juhatusel, siis on arusaadaw, et wanemad seal peawad ju lapse eest hoolt kandma; kahjuks aga kõik wanemad ei tee seda mitte. Iga mõistlik wanem teab, kuidas ta last tööle paneb ja esiteks paneb ta teda kana-karja, siis sea-karja jne., — igatahes mõistlik wanem kannab hoolt selle eest, et laps oma ülesandega toime saaks, kuid siis ei ole laps mitte iseseisew wastutaja. Kui aga laps 9—10 a. pannakse wõõra juure teenistusse, siis on arusaadaw, et ta peab seal wastutama, iseseiswalt töötama; kui lastewanem ja õpetaja konstateerin ma, et selles wanuses ei saa laps mitte iseseisew olla oma töödes, ei saa mitte wastutada. Seda teab ka iga lapsewanem, et ta 10 a. poisikese wõi tütarlapse käest midagi tõsisemat nõudma ei hakka.

Ma ei hakka mitte pedagoogilistesse peensusustesse tungima, — see oleks praegusel korral asjata, — kuid ma arwan, et meie peaks siin mingisuguse kesktee üles leidma ja see kesktee oleks niisugune, nagu rkl. herra Hansen ette näidanud. 12 a. lapsed on meil juba teatawal wiisil arenenud, teatawa wõimise omandanud ja ma usun, et nad suudawad ka karjas käia, kuigi see weel mitte wastaw wanus ei ole. Sellepärast leian, et see termin, mis siin on ette nähtud — 9 a. wanus — on igatahes kaswatusteadlisest ja terwishoidlisest seisukohast kahjulik ja sellepärast toetan ettepanekut 9 a. asemele wõtta 12 a.

Rkl. M. Martna (sd.): Austatud rahwaesitajad! Ma ei taha mitte kirjel-dama hakata siin oma autobiograafiat ettetoodud küsimuse mõttes, aga ühte tahan öelda, nimelt et, kui ma herra Jür gen stein'ile siin küsimise ette panin, kas ta oma lapsed ka külasse karja saatis, siis seda tegin selles õnnelikus tundmises, et ma oma lapsi mitte ei tarwitsenud lasta läbi elada seda „kuldset“ karjalapse-elu ajajärku. (Wahelhüüded paremalt poolt).

Ma ütlesin juba, et ma linnas väga palju inimesi tunnen, kes sunnitud on oma lapsi maale karjasteks saatma. Iseäranis Tartumaal olen ma linnalapsi-karjaseid palju näinud. (Naer ja wahelhüüded paremal pool). Teie võite küll naerda, kuid mina olen asjaolusid näinud, kus karjasel, kui ta õhtul karjaga koju tuli, kohta polnud magamiseks; ta pidi mingisuguse kitsa pingikese peal öö mööda saatma. (Paremalt poolt: Eks ta läinud lakka!) Ma arwan, et see peremees sama tark oli kui Teiegi ja karjapoisikesele teed lakka juhatas, kuid ometi pidi sellel ka põhjus olema, et laps sinna minna ei tahtnud. Ma mäletan juhtumist, kus ma Tartu lähedal Tamiste mõisa tee peal karjast nägin, kellel paljad jalad, lõhkised ja werised, ja käed mustad, korpas. Küsisin, miks ta käsa pesnud pole, kas seepi ei ole? Wastab: ei ole seepi ja ei ole aega. (Paremalt poolt: Kas Teie palju sarnaseid olete näinud?) Ükskõik, ma konstateerin ainult fakti, et ma ka niisugust karjast olen näinud, kellel jalad lõhki ja werised ja käed mustuskorraga kaetud, kellel hoolitsejat pereema ei olnud.

Herra Arro'le tahtsin ma paari asja peale wastata. Herra Arro tõi sõnadesse ette, kus olla terwemad lapsed, kas linnas või maal ja kus teewad lapsed rohkem tööd, kas linnas või maal. Oldi isegi arwamisel, et linnalapsed sugugi tööd ei tee, kuna mina palju linnalapsi tean, kes maal karjas käiwad ja ka talusid tean, kus linnalapsed karjaseks on. (Paremalt poolt: Wähe küll). No, kus pool Teie elate, ma tahaksin teada? Ma annaks Teile nõu Tartus näit. natukene ringi waadata, kus Teie näit. erikoole leiate „karjalaste“ jaoks. Nõnda leiate ka Tallinnas koole, mida nimetatakse karjalaste koolideks, sellepärast et üks osa lapsi maalt karjast sügisel hilja tagasi tuleb ja nende jaoks on tarwis awada eriklassid ehk koguni erikoolid. Need nimetused on praegu alles olemas.

Ma Tallinnamaa olusid nii väga hästi ei tunne, olen wähe aega siin olnud, kuid tean, et Tallinna ümbruses wähemad kohad on, kus nii palju wõraid karjaseid ei tarwitata. Siinsed talupojad saadawad rohkem oma lapsi karja, kui Tartu ümbruses. Mis aga terwise wahekorda puutub, siis on see suur eksitus, et linnalapsed sellepärast nõrgema terwisega on, et neil midagi teha pole. Kui teie niisuguseid lapsi tunnete, kellel midagi teha pole, siis on need rikaste inimeste lapsed; waeste inimeste lapsed peawad linnas samuti orjama,

kui maal. Teie näete neid õige õrnas noorus igapäew turul ja uulitsatel paberose ja ei tea mis weel kõik müümas, ja läinud aastal wõisite teie igal õhtul näha wäikest lapsukest turu ääres õhtuti istumas ja kerjamas. Ma ei tea, öeldakse, see olewat ühe rikka laps olnud, kes uulitsal korrapärast igal õhtul istus ja kerjas, nii sagedasti kui mina sealt mööda käisin. See oli selle mäekese jalal — ma ei tea, kuidas tema nimi on — wastu turgu. (Paremalt poolt: Miks ta karja ei läinud?) Teie wahelhüüded ei trehwa iga kord. Aeg, mil ta kerjas, polnud karjaskäimise aeg, maas oli lumi ja jää; teie tarwitate karjast siis, kui rohi maas ja pärast seda saadate tema wanemate juure tagasi. Waesed wanemad on muidugi õnnelikud, kui nad, ükskõik mis tingimisel, lapse kewadel karja saata wõiwad, et sügiseks wähe toiduaaineid saada. Ma olen ikka püüdnud ja tahtnud õiglane inimene olla ja tahan ka siin sellele alusele jääda ja teie kasuks öelda, et minu arusaamise järele näib meil praegu alles niisugune majandusline ajajärk olewat, kus meie lapsi karjastena tarwitama peame. Kui nüüd järsku niisugune seadus maksma panna, et lapsi karja panna ei tohi, siis oleme meie põhimõtteliselt täiesti selle poolt, kuid teame ka väga hästi, et sarnast seadust praegu meie oludes teostada ei saa, sest et ta tegelikus elus läbi ei lähe, läbiwiidaw pole. See oleks ikkagi mingisugune eksperiment, ja eksperimente ei maksa ette wõtta.

Herra Schulbach tähendas siin enne midagi wõistluse kohta. Ma tunnen maid, kus lastetöö kohta tööstuses sedasama sõna toonitatakse, kus tööstusettevõtjad ütlewad: kui meie lapsi 12—14 aastani wabrikusse tööle ei saa, siis ei saa meie teiste maade tööstusega wõistelda. Austrias on seda öeldud, Itaalias öeldakse seda, isegi Schweitsis, kus asjaolud korralikumad, tarwitati laste tööjõudu wabrikutes, et tööstus laste odawa tööjõu kulul „wõistelda“ jõuaks. Et ka meil küllalt juhtumisi on, kus linnas laste tööjõudu tarwitatakse, võite igapäew näha. On ju kauplustes palju jooksupoisikesi ja tüdrukukesi, samuti käsitöölise juures, kus lapsed sama rasket kehalist tööd peawad tegema, nagu karjalapsed maal; minge moodi-magasinidesse ja õmblejate juure, siis näete, kuidas seal lapsi lastakse tööd teha, kuidas neid wälja kurnatakse. Ma toonitan weel kord, ärge mõistke seda wiimast sõna teisiti, kui ma öelnud olen, täiesti wälja kurnatakse. Tööle wõetakse lapsi just sellepärast, et nad odavam tööjõud on, mida eksploateerida võib.

Sel kombel siis, herra Arro, ei ole mitte õige, kui Teie ütlete, et linnalastel midagi teha pole. Kui Teie linna waesemates urgastes käiksite, siis näeksite, missugustes oludes seal väikesed lapsed elavad, saaksite ka väga hästi aru, et linnalapsed mitte küllakoti peal ei istu, et nad ilma tööta elada wõiksid.

Kuid ma ei taha pikemalt asja juures peatada ja ütlen, et toetan seda ettepanekut, mis siin tehti, 9 a. asemele wõtta 12 aastat. Ma tean muidugi väga hästi, et teie oma enamusega selle tagasi lükkate. (Paremalt poolt: Aga Tööerakond?) Ja, Tööerakond on ka sotsialistlik erakond, ma ütlen, ta on ka sotsialistlik erakond. Mina isiklikult läheks koguni weel kaugemale ja paneks 9 a. ka niisugustes majapidamistes maksma, kus wanemad oma lapsi liig warakult tööle tarwitawad, mitte ainult karja. Kui siin seda toonitati, et ka talupidajad oma lapsi tööle tarwitawad, ja teiselt poolt wastu hüütakse, et see mitte õige ei olla, siis pean ma igatahes toonitama, et see wastuhüüdmine, olgugi, et see heas usus ja tahtmises sündis, ometi mitte õige pole. Meiemaal on väga palju väikseid talunikka, saunikuid, kes just iseeneste, oma laste ja oma perekonnaliigete kurnamisest elawad, sellest enne sõda elasid ja ma ei usu mitte, et nende majapidamine rewolutsiooni ajal nii raswaseks on läinud, et nad endid mitte enam wälja kurnata ei tarwitse. Tahaksin ka neid wäikemaapidajaid kaitsta, kui see wõimalik oleks ja sellepärast on see ka üks punkt, mispärast ma seda toetan, et siin 9 aasta asemel 12 aastat wõetaks. Ja kui wõimalik oleks, et need kerged tööd mida 12—16 aastased lapsed teha tohiks, et need ka üles wõetud oleksid ja mitte öeldud, et „need ja teised kerged tööd“. Aga ma tean, et see tööderegister on nii pikk, et siin tõepoolest wõimatu kõiki neid „kergeid“ töid üles lugeda. Peenardekitumine ja teised niisugused asjad ei ole mitte sugugi kerged tööd. Ma lõpetan sellega ja toonitan, et ma seda ettepanekut toetan, et 9 aasta asemel 12 aastat wõetaks.

Rkl. E. Martinson (sd.): Mina juhin siin selle seaduse ja ühe teise seaduse peale tähelpanu, mille wahel minu arwates õige tõsine lahkumine tekib. See on nimelt meie algkooli-seadus. Meie algkooli-seadus näeb ette, et kooliaja pikkus on 35 nädalat aastas, mis ajutiselt maksma pandud 30 nädala pikkusena. Karjasolemine aga ei luba kellegile käia koolis 30 nädalat. Meie teame, et meie endise koo-

liseaduse järele kestis kooliaeg 15. oktoobrist 15. aprillini, see tähendab just pool aastat — 26 nädalat. Aga sellest oli wälja arwatud jõulu- ja ülestõusmispühade waheaeg, nii et järele jäi ainult 20—22 nädalat. Tähendab, kui meie tahaks wõimaldada karjaskäimist kooliealistele lastele, siis peaks algkooli-seaduse muutma ja 20-nädalise algkoolis käimise maksma panema. Arwan, et seda wist ei taheta teha. Aga kuidas siis tahate sundida neid 9-aastaseid kooliealisi lapsi koolis ja ka ühtlasi karjas käima. Sellega meie täitsa prowotseerime neid õpilasi koolist kewadel warem lahkuma ja sügisel mitte õigel ajal kooli ilmuma. Nii siis arwan, et juba sel põhjusel meie peaks liig warase tööleasutamise wastu olema.

Meie algkooli-seaduses on ette nähtud, et juba 7-aastaseid lapsi kooli wõetakse. Mina igatahes arwan küll, et see lähemal ajal läbiwiidaw ei ole, waid wististi peame sellega rehkendama et meil lähemal ajal mitte nooremad, kui 8—9 aastased lapsed kooli astuwad, hea oleks, kui meie lähemal ajal saaks nii kaugemale, et kõik 8-aast. lapsed kooli saaksime ja kui nemad esialgul sundusliku 4-aastase kursuse läbi teewad, siis jõuaksid nad 12 aasta wanuseni juba algkooli tähtsama osa, mis kohustataw on, läbi teha, ja sel põhjusel peaks toetama ettepanekut, et alles 12-aastaste kohta wõidaks maksma panna karjaskäimise luba. Et lapsed 8—12 aastani saaks takistamata pikema aja koolis käia, on õige tõsiselt arutatud õpetajate ringkondades küsimust, kas ei tuleks wahet teha põllumajanduslistel ja muudel põhjustel õpiaasta kestuse wahel 1—4 õpiaastal ja pärastistel õpiaastatel. Wähemalt peaksime aga pikema õpiaasta maksma panema nende õpiaastate kohta, mis praegu kõigile sunduslikud. See wähenene tööjõud, mis laps 8—12 aastani anda wõiks, ei oleks mitte nii kahjutoow meie põllumajandusele. Ennem wõiks isegi hädapärast leppida niisuguse olukorraga, et wanemate laste kohta, kes sundusliku kooli lõpetanud, wõiks lühema kooliaasta maksma panna. Igatahes nende kõigetarwilikumate aastate kohta, kus laps kooli päralt on, tähendab kunni 12 aastani esialgu, ei tohiks karjasekspalkamine lubataw olla, sest need kaks ametit ei ole ühendatawad, waid nad sööwad teineteist ära. Ja kui meie ei suuda waesematele nii palju abi anda, et nad suudaksid keelduda oma lapsi karja saatmast, siis peaks ära keelatud olema, et selle aja jooksul, kui lapsed koolikohustuslised on, nad karjas ei tohiks käia.

Mis aga puutub sellesse, et siin tähendati, et maalapsed sellepärast terwemad on, et nad tööd teewad, siis siin juba selle kohta tähendati, et on palju muid põhjusi, millest laste terwis maal oleneb. Igatahes, kui liiga wara rasket tööd tegema hakata, siis võib see ainult kahjulikult terwise peale mõjuda. Maal on üleüldse terwemad elutingimised, mis seda võimaldavad, et lapsed neile mittekohase töö juures siiski terwemad on, kui linnas. Teisest küljest loob linnaelu palju rohkem halvemaid tingimisi, mis iseäranis waesemate laste kohta häwitawalt mõjuvad. Toetan ettepanekut, et 9 a. asemel 12. a. wõtta.

Rkl. M. Kiirats (põl.k.): Niisugune paragr., nagu see siin redigeeritud, on meil siiski ebamäärane. Esimeses lauses on öeldud, et lapsi alla 9 a. on keelatud põllutööle tarwitada. Kui seda mõistet wõtta, et põllutööline on see, kes teatud tööd teeb, siis võib ju selle mõiste järele 9 a. last panna kündma, äestama ja iga-sugust muud tööd tegema. See aga ei paranda sugugi seda seisukohta, kui 12 a. alammääraks wõetakse. Seadusi võib ju wälja anda, aga kui nad tegeliku eluga kokkukõlas ei ole ja praegune silmapilk on igatahes niisugune, kus 8 a. last keelatakse põllutööle panemast; juhtub siiski, kus seda juba 7 a. tehakse. Teda ei panda küll mitte kündma ega äestama, waid niisugusele tööle, mis tema kohane on. Kui oleks öeldud, et alla 16 a. last võib ainult karja panna, siis oleks see teatud piiripanemine lapse wäljakurnamisele. Niisugusel kujul aga, kui see paragr. käsitab, võib lapsi täitsa wälja kurnata. On öeldud, et lapsi võib tarwitada ainult abitööde juures. Kas karjahoidmine on abitöö wõi peatöö? Ma usun, et ta on peatöö, niisamuti on minu arwates peenrakitumine peatöö. Mis on siis äestamine? Äestamine on täiskaswanud inimese jaoks, kuid mina arwan, et laps palju parema meelega äestab, kui peenart kitkub. Palju on niisuguseid juhtumisi ja kui see paragr. sel kujul sisse jääb, siis ei kaitse ta ühtki last wäljakurnamise eest. Sellepärast teen ma ettepaneku, et see paragr. saaks üleüldse sellest seaduseelnõust wälja jäetud.

Juhataja O. Strandman: Lõpuseõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Mina ei saa ühineda rhs. Kiirats'i ettepanekuga, et see paragr. saaks täielikult wälja jäetud. Rhs. Kiirats arwab, et § 3 sel kujul ebamäärane on ja annab wõimaluse isegi 9 a. last kündma ja äes-

tama panna. Ma pean ütleva, et paragr. teine osa selgesti ja kindlasti ära määrab, et last on wõimalik ainult kergema töö peale panna. Et see tööde nimekirja siin mitte täielik pole, siis peaks teda täiendada. Rhs. Martna ütles õieti, et see nimekirja täiendamine iseenesest mitte kerge asi pole ja meie peame sellega leppima, et lastetööde jaoks teataw määr olemas on, ja kui see paragr. sarnasel kujul sisse jääb, nagu ta praegu on, siis on igatahes asjata rhs. Kiirats'i kartus, et alaealist last võib panna kündma wõi sõnnikut tõstma. On selgesti öeldud, et teda võib ainult kergema töö peale panna, kuna eelpool nimetatud tööd mitte kergete hulka ei loeta. Rhs. Johanson'i parandusest saan ma ühineda ainult ühe osaga, ja nimelt just sellega, mis on kokkukõlas algkooli-seadusega, et alaealisi lapsi võib tarwitada tööde juures ainult koolitööst wabal ajal. Märkuse lõpp aga kõneleb, et see võib sündida ainult maakonna kooliwalitsuse lubaga, sellega ühinemiseks ei näe mina mingisugust põhjust. Esiteks ei nõua seda mitte algkooli-seadus ja teiseks, et leia mina mingisugust põhjust selleks, et iga alaealise tööjõu tarwitaja peaks pöörama kooliwalitsuse poole, et 12 wõi 13 aastast last karja panna koolist wabal ajal. Rhs. Hansen'i parandusega, et 9 a. asemel wõtta 12 a., ei saa mina sellepärast ühineda, et see komisjonis mitte pole arutusel olnud.

Juhataja O. Strandman: On kaks ettepanekut tehtud — üks on rhs. Johanson'i poolt ja teine rhs. Kiirats'i ettepanek —, et käesolewat paragr. täitsa wälja jätta. Rhs. Johanson'i ettepaneku ühe osaga on komisjoni aruandja ühinenud, teise osaga aga mitte ja sellepärast panen ma alguses ainult ühe osa hääletamisele, mis kõlab järgmiselt: „Koolikohustuse alla kuuluwate alaealiste tööjõudu võib tarwitada ainult koolitöö waheaegadel. „Palun neid, kes selle märkuse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastuhääli ei ole, sellega on selle märkuse I osa vastu wõetud. Siis on aga sel märkusel weel teine jagu ja nimelt: „ja maakonna kooliwalitsuse loaga“. Selle osaga pole komisjoni aruandja mitte ühinenud. Palun neid, kes selle märkuse II osa wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawasti on enamus vastu. Kas soowitakse häälte aralugemist? Ei soowita. Sellega on rhs. Johanson'i ettepaneku esimene pool vastu wõetud ja teine pool tagasi lükatud. Siis on rhs. Hansen'i ettepanek, et 9 a. asemel

wõtta 12 a. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtaw enamus on poolt ja sellega on see ettepanek vastu wõetud. Panen § 3 ühes wastuwõetud parandustega hääletamisele. Kes on tema wastuwõtmise poolt, palun käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtaw enamus on poolt ja sellega on § 3 vastu wõetud.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 4. Põllutöölisele antaw korter peab wõimaldama perekonnaga töölisele vähemalt ühe toa, söögiwalmistamise koha ja toidutagawarade hoidmise ruumi (aidas, sahwris); ainult wallalised (üksikud) töölised wõiwad ühes olla, eraldi mees- ja naistöölised, tingimisel, et iga inimese peale vähemalt 1,5 kantsülda õhku tuleb.

Rkl. M. Martna (sd.): Käesolewas seaduseelnõus on ette nähtud, et perekonnaga töölisel peab olema korteriks vähemalt üks tuba. Ma leian, et see on liiga vähe. Ma tean väga hästi, et sagedasti ei ole meil perekondadele ühtegi tuba anda, waid, et kaks ja rohkem perekondi surutakse ühte tuppa elama. Ma olen omal ajal Tartu lähedal näinud, et neli perekonda ühes toas pidid elama. Ma loen siit wälja, et meie, esiteks, halbades korterioludes asume ja teiseks, annab see asjaolu tunnistust, et meie sellest halbtusest isegi aru ei saa, meie lepime nii hirmus wähesega, et see otse kuulmata on. Kujutame endile ette, et niisuguste tööliste perekonnad, nagu mõisamoonakad, kes sagedasti väga perekad, neil on 5—6 ja sagedasti veel rohkem lapsi, — on sunnitud ühes toas elama, s. o. töömees oma abikaasaga ja 5—6 lapsega. See on ju päris wõimatu. Minu arwamise järele oleks see kõigewähem nõudmine, kui meie siin ühe toa asemel vähemalt kaks tuba määraks. Kui see aga veel liiga palju on, siis wõiksime oma nõudmist vähendada, nimelt niiwiisi, et vähemalt 3-me hingelisel perel peaks 2 tuba olema, aga esiotsa jään selle ettepaneku juure, et ühe toa asemel panna kaks tuba.

Rkl. E. Jonas (is.): Ühinedes täielikult herra Martna poolt ettetoodud parandusega, teeksin ma oma poolt sellele parandusele weelgi paranduse juure, nimelt selles, et peab andma töölisele kaks tuba, aga kaks sarnast tuba, kus wõimalik oleks elada. Tuleb ette, et töölisele tõepoolest antakse tarwitada mitugi ruumi, kuid nad on terwishoidlikult niisuguses seisukorras, et neis wõimatu on elada. Teen ettepaneku

herra Martna parandust täiendada sõnades: „mis terwishoidlikkudele nõuetele wastawad“.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Mina olen rhs. Martna'ga sellepoolest täiesti ühel arwamisel, et need nõudmised, mis selles paragr. on ette toodud, on tõesti wäikesed, niihästi perekonnaga, kui ka üksiku teenija kohta. Aga meil tuleb asja peale ikka tõsiselt waadata, et meie seadust selleks wälja anname, et teda ka täita tuleb. Kui meie sellest küljest asja peale waatame, siis, kuigi meie kõik peame tunnistama, et need nõudmised wäikesed on, tuleb juhtumisi ette, kus neid wäikseidki nõudmisi täita ei suudeta. See on väga tähtis, iseäranis praegusel ülemineku ajajärgul, kus inimesed oma elujärge alles asutawad ja põllumeheks hakkawad. Kujutage endile ette niisugune juhtumine, et mõisad jagatakse ära, nendesse asuwad elama uued põllumehed, kel kruntide peal ühtegi hoonet ei ole ja keda sellepärast mõisahoonetesse tuleb paigutada. Perekondi tuleb mõisa nii suur hulk, et kõigesuurema hoole ja agaruse peale waatamata neile ainult wäikese nurgakese eluasemeks wõib anda. Pealegi tuleb veel selle asjaoluga rehkendada, et maajagamise puhul wabaks saanud mõisatöölised, kes omale uut elukohta pole leidnud, ka sinnaasamasse mõisa peatama jääwad, sest neid ei wõi mingil tingimisel uulitsale jätta. Nii asub siis mõisa palju rohkem inimesi elama, kui enne. Ehk küll need maad, mis uutele asunikkudele antakse, suured ei ole, tuleb arwesse wõtta, et asunikkude hulgas küllalt niisuguseid on, kellel suurt perekonda ei ole. Suur hulk sõdurid saab maad, neil sõduritel ei ole sagedasti muud tööjõudu, peale enese. Maapidamisel on neil aga töölisi tarwis ja nad peawad omale inimesi palkama ja neile elamiseks ruume andma. Kui nüüd niisugune peremees isegi kitsas korteris elab, siis usun ma, wõiwad siin ülepääsemata raskused ette tulla. Kui meie sellest küljest asja peale waatame, leian ma, et hoolimata neist wähestest nõudmistest, meie uutel põllumeestel wõimatu on neist üle saada. Tuleb kaalumise alla wõtta, kas on korteri pärast wõimalik töölisi palgata, wõi mitte. Kui tööline aga palkamata jätta, siis jääb töö tegemata. Edasi tuleb meil sellega rehkendada, et meie alles lühikest aega rahuaaja tingimistes wiibime. Kogu sõjaaastate jooksul ei ole põllumehed põlluparanduse alal ega üleüldse põllukultuuri tõstmiseks midagi ära teha suutnud. Nüüd aga on kawatsusel neid töid, mis sõjaaajal tegemata jäid, ära teha. Tahe-

takse, võib olla, soid parandama hakata, et rohkem maid wilja alla saada, tahetakse hooneid parandada, sest katused on lagununud jne. See kõik toob meie väikemajapidamisse hulga palgatöölisi juure ja praegune seadus nimetab neid kõiki põllutööliseks. Kui meie sel kujul selle seaduse wastu wõtame, siis tuleb põllumehele otsekohe süllapuu kätte wõtta ja neid ruume mõõtma hakata, mis ta käes tarwitada on, ja siis alles otsustada, kui palju tema võib töölisi palgata, ja kui wälja tuleb, et ruumi jätkub ainult nende inimeste jaoks, keda hädapärast tarwis põllutööde tegemiseks, siis võib ta ainult neid palgata ja etteawatsetud parandustööd jääwad tege-mata. See oleks teine näitus.

Üleüldse peab aga tähendama, et kui seda paragr. erapooletult hinnata, paistab wälja, nagu oleks põllumees niisugune inimene, kes ei märka oma majapidamist niiviisi korraldada, et korterid elamiseks sündsad ja tarwilikud oleks. Mina leian aga, et põllumehe oma isiklik huwi nõuab, inimeste eluaseme eest hoolitseda ükskõik kas perekonnaga või lahtiste inimeste jaoks nii palju ruume korraldada, kui iganes võimalik, sest sellest oleneb enam-wähem ka ära inimeste ja palgaliste saamine. Mis selleks meie maal põllumehed korda saatnud on, siis ei ole see mitte sundslike määruste abil kätte saadud, waid põllumehed ise katsuwad üksteisest paremini oma majapidamist sisse seada ja oma palgalistele inimestele paremaid elutingimisi luua. „Ma tuleks teenima, aga ma ei saa korterisse elama asuda, minu perekond on nii suur ja see korter väike jne.“ Ja sellepärast leian ma, et selle paragrahwi wastuwõtmine sellel kujul mitte elule ei wasta ja paljud põllumehed ei suuda seda seadust mitte täita ja sellepärast paneks ma ette sellele paragr. ühe väikese märkuse juure lisada, ja nimelt järgmise: „Märkus: § 4 on maksew nende majapidamiste kohta, kus selle paragr. nõuetele wastawad ruumid olemas on, ehk kus niisugused ruumid kergemate parandustega võib korda seada.“ See jätkaks teatawal wiisil võimaluse seks samme astuda, et neid korterid korraldada, kus ruumid olemas on.

Juhataja O. Strandman: Lõpuseõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Rhs. Martna poolt on tehtud parandus selles paragr. ühe toa asemel kaks tuba lugeda. Muidugi mõista oleks wäga soowitaw põllutöölise olukorda

parandada, nii palju kui wähegi võimalik. Ma kahtlen aga, kas praeguste olude juures, kus isegi linnades ei ole perekonna suuruse peale waatamata võimalik elamiseks rohkem ruumi saada, kui üks tuba, võimalik on maal läbi wiia seda ettepanekut. Rhs. Martna seletas ise oma kõnes, kuidas praegu Tartumaal 4 perekonda koos ühes toas elawad ja nähtawasti sellepärast, et ruume ei ole. Kui lootust ei ole seda nõudmist läbi wiia, siis on ometi otstarbetu ka teda seadusse sisse wõtta. Rhs. Jonas'e poolt juurelisatud parandus: „mis terwishoiu nõuetele wastawad“ on minu meelest wäga ebamäärane. Missugused on need terwishoiu nõuetele wastawad korterid ja missuguse mõõdupuuga meie neid mõõdame? Et see nii ebamääraselt üles on wõetud, ei saa ma selle parandusega ühineda. I lugemisel arwustas rhs. Piiskar seda paragr. wäga terawalt ja mõõtis isegi ära, et praegu töölise tarwis olewates tubades ainult 1½ kubiksülda õhku on, kuid täna ootas ma parandust selle kohta täiesti asjata. Rhs. Arro'le pean ma tähendama, et seadus iseenesest ei loo mitte mõnda statistika keskbürood, kus olemasolewaid korteriolusid registreeritakse, waid seadus tahab kätte saada, et korteriolud paraneksid ja sellepärast ei ole tarwilik paragr. sisse wõtta seletust, et korteriolud jääksid niisuguseks, nagu nad praegusel silmapilgul on. Seaduse normide mitmetäitmise puhul wõidakse süüdlasi wastutusele wõtta § 29 põhjal ainult kohtupidamise korras. Niisamuti nagu mitte igaüht süüdlaseks ei mõisteta, kes tapmises kohtu all on, niisamuti ei mõisteta wististi igaüht süüdlaseks selle paragr. mittetäitmise pärast, waid wõetakse arwesse asjaolusid, mis tinginud seisukorra.

Juhataja O. Strandman: Kuna parandused kõigile teada, asun ma hääletamisele ja panen esimesena hääletamisele rhs. Jonas'e ettepaneku, et § 4 teises reas ühe toa asemel kaks terwishoiu nõuetele wastawat tuba wõetaks. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine on herra Martna ettepanek ühe toa asemel lugeda kaks tuba. (Hääletatakse). Enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine on rkl. Arro poolt sisseantud märkus: „Märkus: § 4 on maksew nende majapidamiste kohta, kus selle § nõuetele wastawad ruumid olemas on, ehk kus niisugused ruumid kergema parandusega võib korda seada.“ (Hääletatakse). Nähtaw enamus on wastu. Sellega on see

parandus tagasi lükatud. Ükski parandus ei ole läbi läinud. Panen paragr. komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on selle paragr. wastuwõtmise poolt. Loen § 4 wastuwõetuks.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 5. Põllupidajate ja tööliste wahel peab kirjalik leping 2 eks. tehtud olema, millest üks tööandja, teine tööliste kätte jääb. Töölisele peab välja antama palgaraamat, kuhu üles märgitakse üle ehk alla normi tehtud tööd ja väljamaksetud palgasummad natuuras ehk rahas.

Tähendus 1: Põllumajapidamistes, kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas, peab käesolew seadus ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta tööandja poolt nähtawale kohale pandud olema.

Tähendus 2: Palgaraamatu kawa kinnitatakse töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt.

Rkl. E. Birkenberg (põl.-k.): Täendus 1. ütleb, et põllumajapidamistes, kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas, peab käesolew seadus ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta tööandja poolt nähtawale kohale üles pandud olema. Selle tähendusega ei lahendata mitte wahekordi, waid neid võib weel terawamaks ajada. Mis puutub „nähtawa koha“ küsimusesse, siis võib see ühele poolele nähtaw olla ja teisele mitte. Kui meie põllumajapidamisi waadata, siis näeme meie, et seal ka ilma selle määruseta läbi saada võib, ilma et teda nähtawale kohale üles panna. Tihtipealegi ei oska karjased lugeda, nii et määruke nähtawale kohale ülespanek ära võiks jääda. Nii ei ole siin sellega seda kätte saadud, mis kätte saada taheti. Kui täiesti seda kontroleerida tahetakse, et kas teatud määrus küllalt nähtawale kohale üles on pandud, siis peame meie ametisse seadma erikontrolöörid. Teen ettepaneku seda esimest tähendust välja jätta.

Rkl. E. Jonas (is.): Mina teen ettepaneku, et vähemalt töowiljakuse norme ei hakataks tööliste palgaraamatutesse sisse kandma ja teen sellepärast ettepaneku, et sõnade asemele: „üle ehk alla normi“ saaks wõetud sõna „kõik“. Edasi, mis puutub nähtawatesse kohtadesse, siis pean ma ütleva, et neid kohti on rohkem kui tarwis ja neid leidub igas talus. Mulle on

wastuwõtmata ses tähenduses üks osa ja nimelt see, kus tahetakse ära piirata neid majapidamisi, mis peawad seaduse üles seadma. Neid majapidamisi on meil vähe, kus ümberaasta üle kolme palgatöölise ametis on. Suuremas osas taludes on üks aastatööline; suwel ja üksikutel töö hoolekandele tõuseb aga palgatöölise arv palju suuremaks. Et selles paragrahwis seda mitte ette nähtud ei ole, panen ma ette sõnad: „kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas“ üleüldse välja jätta ja muuta nõnda: „igas põllumajapidamises“. Edasi, märkus 2. kõneleb palgaraamatute kinnitamisest, mis peab töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt välja töötatud saama. Mina panen ette selle lõppu wõtta lauset, mis ära määraks, mis palgaraamatus olema peab, ja nimelt wiimaseks lauseks wõtta järgmist: „Palgaraamat peab sisaldama käesolewa seaduse ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sundusliku määruse põllutöölise tööaja ja palgaolude kohta.“

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Ma ei taha selle seaduse paragrahwi juures põhimõtteliste küsimuste juure peatama jääda, et mitte asjata aega wiita ja selle seaduse lugemist weel kaugemale lükata, kui ta, võib olla, just nende kaasabil wenib, kes selle seaduse maksmapanemist kõige kiiremas korras nõudsid. Ma tahan ainult paar asjalikku märkust selle paragrahwi kohta teha. Siin on just pahemalt poolt toonitatud, kelle mõjul see paragrahw wist sarnase kuju on saanud, et tööliste wahel peab leping tingimata kirjalik olema, kuid kelle esitajana ka eelkõneleja selle peale tähelpanu juhtis, et alati mitte võimalik ei ole kirjalikku lepingut teha, ja sellepärast on tarwis palgaraamatuse palgatingimised sisse wõtta. Isiklikult tean ma, et pooled lepingud suusõnalisel on. Võib olla, on siia ühele ehk teisele poole ülekaal. Igatahes on väga suurel määral suusõnalisel lepinguid ja kui meie siia niisuguse punkti tingimata juure wõtame, siis nähtawasti sunnime pooli inimesi omawahel töölepinguid tehes seaduse wastu eksima. Sellepärast panen mina siin ühe väikese märkuse juure: § 5 peale sõnu „2 eks. tehtud olema“ lisada: „kui tööline seda nõuab“, ja siis arwan mina, et ka need, kes siin tööliste huwisid kaitsewad, ehk ennast nendeks nimetawad, peaksid sellega rahuldatud olema. Teiseks räägiti siin pikalt sellest, kus see nähtaw ehk mittenähtaw koht on, kuhu selles seaduses ettenähtud määruke üles panema peab. Igatahes sunnitab see asjaolu, võib olla, küllalt sekeldusi, ja sellepärast arwan ma, et

meil on ju omawalitsusasutused, kus ümber terve kogukond liigub ja kust ka kõiki järelepärimisi ja teateid võib saada ja teen selles mõttes uue ettepaneku käesolewa paragr. tähendus 1. asjus, nimelt, et need määrused, niisama ka põllutööaasta jaoks antud sunduslikud määrused töölised tööaja ja palgaolude kohta, wälja oleks pandud awalikkudes kohtades omawalitsuste poolt. Siis paneb neid erapooletu isik wälja ja kellegil ei ole protesteerida selle wastu, kas see koht küllalt nähtaw on, wõi mitte. Niisamuti arwan mina, et tähendus 2. asjata siin oleks. Mina tean, et palgaraamatute kujud on igas mõisas ja majapidamises isesugused. Tean ka nii palju, et palgaraamatu kuju pärast lahk- arwamisi tööliste ja tööandjate wahel ei ole olnud ja arwan ka, et tulewikus neid olema ei saa; sellepärast teen ettepaneku seda märkust üleüldse wälja jätta.

Rkl. L. Johanson (sd.): Mina põhimõttelikult ühinen rkl. Jonas'e parandusega, muudaks aga selle redaktsiooni järgmiselt: „Tähendus 1: Käesolew seadus ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta peab tööandja poolt nähtawale kohale üles pandud olema”. Selle paragr. laiendamiseks on see tingimata tarwilik. See paragr. ei ole sisse wõetud niipalju tööliste huwides, kui just tööandjate huwides. Herrad Põllumeeste rühma liikmed on wahest püüdnud ka tööliste huwisid kaitsta, kuid lubatagu siin mulle wastata, kui ma nüüd nende huwisid selle parandusega kaitsta püüan. Käesolewa seaduse põhjal, kui kumbki pool, iseäranis tööandja, selle seaduse sisu ei tunne, võib tekkida väga palju protsesse. Et neid protsesse ära hoida, on tingimata tarwilik, et need määrused ja seadused oleksid nähtawa koha peale üles pandud ja nähtawa koha leidmine pole raske. Iga talu majapidamises on köök ja köögis käib iga tööline. Sinna võib väga hästi üles panna. (Wahelhüüe paremalt poolt: Suitsub ära!) Kui üks ära suitsub, siis võib teise asemele panna. Suitsuköök on terwishoiu-tingimiste wastane ja niisugune nähtus tuleks kõrwaldada. Kirjalik leping on tingimata tarwilik. Tööwiljakuse normide kindlakstegemine toob tingimata kaasa väga palju protsesse ja neid on parem lahendada, kui leping ole- mas.

Rkl. Th. Pool (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Kõnealolewa paragr. ülesanne on, ja ta saab kahtlemata selleks kaasa mõjuma, et käesolew seadus tõelikult ellu wiiakse, aga mitte paberile ei jää. Tei-

seks tema ülesandeks on anda wõimalust rewideerida määruste täitmist. Selles mõttes sai põllutööministri poolt wastaw ettepanek tehtud seda märkust nimetatud paragr. üles wõtta. Mis puutub soowisse, märkust, mis nõuab, et määrus nähtawale kohale üles pandaks, wälja jätta, siis pean ma tähendama, et tegelikult see seaduse wäljapanemise määrus, ja, võib olla, ka määruste ülesseadmine, mis on oma kogu poolest õige suur, raskusi sünnitab. Sellepärast arwan, et oleks kohasem, kui ainult ühe osa, nimelt tööaja normide ülesseadmist nõutakse; see on kõigetähtsam ja kõigeraskemini kontroleeritaw osa seadusest, et tööaega peetakse seaduses nõuetawatel alustel. Teisi määruspunkte on palju kergem kontroleerida, näituseks korteri- asja jne. Mis puutub teise märkusesse, mis nõuab, et töö- ja hoolekandeminister palgaraamatu kawa kinnitab ja mille kohta herra Jonas ette pani üles tähendada, et palgaseadus selles raamatus ära peaks trükitama, siis ei loe ma seda tarwilikuks, sest seaduses on palju niisuguseid asju, millel wõrdlemisi kõrwaline tähendus. Sellepärast teen ettepaneku, tähendus 1. järgmiselt redigeerida: „Tähendus 1: Põllumajapidamistes, kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas, peawad majapidamises makswad tööajanormid tööandja poolt nähtawale kohale üles pandud saama.

Juhataja O. Strandman: Sõna- soowijaid enam ei ole. Parandusi on nii palju sisse tulnud, et neid õieti ära hääletada praegu väga raske on; kui aga Riigikogu selle wastu ei protesteer, siis ma hääletaks neid parandusi mitte selles järjekorras, kuidas nad sisse on tulnud, waid selle järele, kuidas nad muudawad selle seaduse üksikuid osasid, alates selle paragr. tekstist ja siis üle minnes märkuste juure. § 5 teksti kohta on tulnud kaks parandust: esimene rkl. Jonas'e poolt... (Wahelhüüe: Aruandjale ka sõna anda!) Aruandja peab ka sõna küsima. Sõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Lühidelt kokku wõttes pean ma teatama, et ma ühegi nendest parandustest ühineda ei saa. Paragr. enese kohta on 2 märkust tehtud; rhs. Jonas'e poolt on parandus, wälja jätta sõnad: „üle ehk alla normi“ tehtud töö, selle asemel peab palgaraamatusse tema arwates sisse määritama „kõik“ tehtud töö. See parandus oli komisjonis arutusel, kuid leiti wõimatu olewat kõike tehtud tööd palgaraamatusse üles märkida, ja et see ka

asjata oleks: tegelik tähtsus on ikka siin tööl, mis üle ehk alla normi on tehtud, nagu puuduvad päewad jne., ehk rohkemal määdul tehtud tööd. Samuti ei saa ka rhs. Kerem'i parandusega ühineda, et palgaraamat siis ainult välja antaks, kui tööline seda nõuab, sest komisjon asus seisukohale, et palgaraamat igal juhtumisel tarwilik on. Märkus 1. ei olnud tingitud sellest asjaolust, mida rhs. Birkenberg tähendas, nimelt, et töökaitse kommissariidele tööd anda, waid et seaduse elluwimist kindlustada. Siin ütles juba rhs. herra Pool, ja pahemalt poolt on sedasama toonitatud, et selle seaduse elluwimise tähtsamaks takistuseks on asjaolu, et põllutöölised teda küllalt ei tunne. Seda takistust tahab märkus 1. kõrvaldada ja hoolitseda, et seadus paberile ei jääks. Selleks on 2 võimalust: see, mis seaduses eneses ette nähtud, nimelt määruste nähtawale kohale ülesseadmine suurmajapidamistes, ehk see tee, mis rhs. Jonas soovitas, nimelt, et tähtsamad osad sellest seadusest palgaraamatusse sisse kantaks. Kumb nendest otstarbekohasem on, jääb Riigikogu otsustada, kuid komisjoni seisukohalt pole põhjust nõuda, et nad mõlemad wastu wõetaks. Palgaseadus peab põllutööliste kättesaadaw olema, see on komisjoni seisukoht, kuid mitte ainult sunduslikud määrused tööaja kohta, waid ka teiste nõudmiste kohta. Sellepärast ei saa ma ka ühineda rhs. Pool'i ettepanekuga, kes nõuab, et ainult töökestuse normid sisse wõetud oleks. Mina aga arwan, et tööliisele teada peawad olema ka määrused palgatingimiste, korteriolude ja teiste määruste kohta. Märkus 2. on tingimata tarwilik, sest kui seaduses tööwiljakuse normid üles seatud on, siis on palga normeerimise juures väga tähtis teada saada, kui palju tööline tööd on teinud, kui palju tegemata jäänud, et selle juures arusamatusi ei tuleks. Teiselt poolt on selle seaduse järewalweks palgaraamatut waja, ning see palgaraamat peab wastama mingisugustele wormidele, et ülewaadet hõlbustada, niisama nagu wabrikutes seaduse täitmise järewalwe teostamiseks on wastawad palgaraamatud sisse seatud, ning et palgaraamat teatawatele wormidele peab wastama, siis peab see worm ometi ka kellegi poolt välja töötatud olema.

Juhataja O. Strandman: Siis paneks ma kõige pealt hääletamisele rhs. Kerem'i ettepaneku, selle paragr. tekstis II reas, sõnade järele „2 eks, tehtud olema“ lisada: „kui tööline seda nõuab“. (Hääletatakse). Sellega on see ettepanek

26 häälega 24 wastu tagasi lükatud. Järgmine on rkl. Jonas'e ettepanek: „Panen ette § 5 sõnade: „üle ehk alla normi“ asemel wõtta sõna „kõik“. (Hääletatakse). Enamus on wastu, — nõnda, et see ettepanek on tagasi lükatud. — Siis on parandused märkus 1. kohta. Siin on rkl. Birkenberg'i parandus, seda märkust välja jätta, mis kõige-kaugemale minew on; kui see wastu wõetakse, jääwad teised parandused ära. Ma loen siiski teised parandused ette, et Riigikogu liigetel täielik selgus oleks. Siin on siis ettepanek rkl. Kerem'i poolt, seda märkust nii lugeda: „Käesolew seadus ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta peab nähtawale kohale üles pandud olema kohaliste omawalitsuste poolt“. Siis on teine ettepanek rkl. Pool'i poolt: „Põllumajapidamistes, kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas, peawad majapidamises makswad tööaja normid tööandja poolt nähtawale kohale üles pandud saama“. Siis on kolmas parandus rkl. Jonas'e poolt, sellesamas märkuses järgmised muudatused üles wõtta: „kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas“, — välja jätta ja sõna „põllumajapidamistes“ asemel wõtta: „Igas põllumajapidamises“. — Nagu ma ütlesin, panen kõige pealt hääletamisele herra Birkenberg'i ettepaneku, kui kõige-kaugemale minewa. (Hääletatakse). Herra Birkenberg'i ettepanek on tagasi lükatud. Kuna herra Jonas ainult muudatust selles märkuses oma ettepanekuga näeb, herrade Kerem'i ja Pool'i ettepanekud aga seda märkust teises kujus näewad ja herra Kerem'i ettepanek enne sisse antud oli, siis panen selle kõige enne hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on siis herra Kerem'i ettepanek 29 häälega 26 wastu tagasi lükatud. Järgmine muutmise-ettepanek on herra Pool'i oma. (Hääletatakse). Nähtawasti on selle ettepaneku wastu suurem enamus, sellega on see tagasi lükatud. Siis tulewad hääletamisele herra Jonas'e poolt tehtud täiendused. Siin on ettepanek sõnad: „kus üle 3 palgalise tööjõu ümberaasta töötamas“ välja jätta. (Hääletatakse). Suurenamus on selle ettepaneku tagasi lükanud. Siis on järgmine parandus sellesama märkuse kohta. (Rkl. E. Jonas kohalt: Seda ei ole tarwis). Miks ei ole, kuna Teie olete kirjalikult ette pannud? (Rkl. E. Jonas: See on selle paragr. muutmiseks). Kui need sõnad sisse jääwad, siis seda ei olegi tar-

wis hääletada. (Rkl. E. Jonas: Ei ole tarwis). Hea küll. Siis on rkl. Jonas'e parandus märkus 1. kohta tagasi lükatud. Siis on weel... Ah soo, wabandage herra Iohanson, ma olen teie ettepaneku hääletamata jätnud. Järgmine on siis nimelt rkl. Johanson'i ettepanek selle paragr. tähendus 1. kohta: „Käesolew seadus ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sunduslik määrus tööliste tööaja ja palgaolude kohta peab tööandja poolt nähtawale kohale üles pandud olema. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis tuleb tähendus 2. kohta, nimelt kõige-kaugemale minew ettepanek rkl. Kerem'i poolt märkus 2. wälja jätta. (Hääletatakse). Sellega on siis herra Kerem'i ettepanek seda märkust wälja jätta 23 häälega 29 wastu tagasi lükatud. Peale selle on rkl. Jonas'e poolt ettepanek tehtud märkus 2. täiendada järgmise lausega: „Palgaraamat peab sisaldama käesolewa seaduse ja jookswa põllutööaasta jaoks antud sundusliku määruse põllutööliste tööaja ja palgaolude kohta“. (Hääletatakse). Enamus on wastu. Sellega on see täiendus tagasi lükatud. Lõpuks panen selle paragr. hääletamisele nii, nagu ta komisjoni poolt Riigikogule ette pandud, selle muudatusega, et „tähduse“ asemel „märkus“ oleks. (Hääletatakse). Häälteenamusega on see wastu wõetud — 25 häälega 20 wastu. (Wahelhüüe: Koosolek lõpetada!). On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada, kuid ma olen sõna annud rkl. Jonas'ele enne, kui ma kuulsin soowiawaldust koosoleku lõpetamise kohta.

Rkl. E. Jonas (is.): Eila oli päewa-

korras küsimine, kus juhiti tähelpanu selle peale, et tööandjad nii omawoliliselt oma äranägemise järele töölisi wälja tänowale heidawad, ilma et nad waewaks wõtaks töölisele põhjustki teatada, mispärast nad seda teewad. See nähtus on saanud tänowu üleüldiseks ja sellepärast leiab meie rühm, et peaks uues seaduses wastu wõetud saama paragr., mis garanteeriks töölistele, et peremehed omawoliliselt ja oma tujude järele neid lihtsalt tänowale wälja wisata ei saaks. Wiimasel ajal on omawoliliselt poliitiliste ilmawaadete pärast inimesi lahti lastud, ja et seda takistada, paneb meie rühm ette § 5. järele wastu wõtta järgmine paragr.: „Kui põllutööline nõus on sunduslikkudes määrustes antud töö- ja palgatingimistega oma kohal edasi teenima ja tööandja majapidamine endiselt wajab sellel kohal palgalist tööjõudu, siis ei ole tööandjal õigust töölist lahti lasta ega talle kohta üles öelda“.

12. Järgmise Juhataja O. Strand-
koosoleku man: Oli ettepanek tehtud
määramine. koosolekut lõpetada. Kes on selle poolt, et praegu koosolekut lõpetada, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu on vähemus. Sellega on otsustatud koosolekut lõpetada. Kas soowib keegi järgmise koosoleku kohta sõna wõtta? (Wahelhüüe: Teisipäewal! Homme!). Mina kuulen siin kahesugust ettepanekut: teisipäewal ja homme. Ma panen mõlemad ettepanekud paralleelselt hääletamisele. Kes on selle poolt, et järgmine koosolek homme kell 10 algaks? Nähtawa häälteenamusega on see ettepanek wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10,15 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees A. Kerem.

Abisekretäär V. Pezold.